

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 17 (67) • 3 MAI 1991

- SORIN DUMITRESCU
- ALAIN FINKIELKRAUT
- GABRIEL LIICEANU
- ILEANA MĂLĂNCIOIU
- ANDREI PLEȘU

ÎN ACEST NUMĂR
ARTICOLE ȘI OPINII DE:

Fotografie de EMANUEL PARVU

NEVOIA DE ADEVĂR

Remanierea guvernamentală, anunțată de ceva timp, așteptată de unii cu interes, de alții cu anticipată lehamite, a avut loc. La ora la care aceste rânduri vor fi trimise la tipar, Adunarea Deputaților votează, urmînd exemplul Senatului, componența noului „ministeriu”, în alcătuirea căruia n-au intervenit multe schimbări importante. Singura care merită, probabil, acest nume ar fi înlocuirea d-lui general Stănculescu, la Apărarea Națională, cu un alt general, atît de discret încît rămăsese pînă acum necunoscut civililor. E posibil ca, ocupîndu-se de înzestrarea armatei, să fie un apropiat al predecesorului său. Cît despre acela, „independent, așa cum știm” – vorba d-lui prim ministru –, s-a întors la ministerul pe care-l avusese în seamă după Revoluție, cel de Industrie. Aceeași mișcare, de revenire la poziția inițială, se constată în cazul d-lui Marmeliuc, a cărui „opțiune liberată” de la 20 de ani nu-l împiedică acum, la 67, să primească un portofoliu fără consimțămîntul conducerii partidului său. Și mai revine un membru al echipei, a cărui despărțire de ceilalți nu putea fi luată în serios, d. Ioan Aurel Stoica, cu scrupulele de conștiință împăcate de cînd a preluat conducerea efectivă a Frontului, în umbra tinărului „lider maximo”.

Prezența partidului de guvernămînt a cîștigat, în loc să piardă teren (învers decît ar fi cerut-o scăderea de popularitate indicată de ultimele sondaje). Într-adevăr, dintre noii miniștri, doi își declară apartenența la

F.S.N.: un consilier prezidențial și un deputat de o remarcată agresivitate, alți doi fiind doar „simpatizanți”, veniți din posturi de secretar de stat. Se mai adaugă, pentru împodobirea fațadei, un reprezentant al Partidului Democrat-Agrar și controversatul personaj care e șeful aripii tinere a liberalilor.

Cooptarea d-lui Patriciu a trezit îndreptățite nedumeriri chiar pe băncile majorității, dat fiind că intrarea în guvern presupune o solidarizare cu programul pe care, pînă nu demult, l-a criticat. În aceste condiții, e greu de vorbit de cauziunea morală pe care ar aduce-o asistentul de la Arhitectură, al cărui studenți au fost, anul trecut, stîlciți în bătaie, sau căpitanul de cursă lungă Bănescu, fost șef de agenție comercială în Belgia (cu tot ce presupunea asta) și erou al acelei „ofaceri Yokohama” pe care presa de scandal a semnalat-o zgomotos.

Nimeni nu va fi entuziasmat de o remaniere fără șanse de a fi înregistrată în istorie. Nici chiar primul ministru n-avea aerul convins cînd, după evocarea unui viitor de industrializare masivă care arăta oîdoma cu trecutul, ne făgăduia un „miracol românesc”. Miracolul ar fi să mai țină șandramaua încă un an. Numai dacă alegerea pentru Agricultură și Alimentație a unui democrat-agrar ar reuși să producă brînzeturile și juncile opetisante pe care le-am văzut doar în reclama electorală a partidului său...

Cei care merită un salut respectuos sînt dezamă-

giții, d-nii Vătășescu, Stolojan și Zisu, cărora nu le-a mulțumit nimeni la piecare. Nouă luni de guvernare în vremuri grele, cu cele mai mari răspunderi, nu trec ușor. Măcar majoritatea s-ar fi convenit să-și ia rămas bun de la ei cu recunoștință pentru sacrificiul de reputație și de sănătate pe care l-au oferit. În schimb, „mîncătorii de capete” protestau că n-au primit prada așteptată. Vor lătra mai departe în jurul copacului. Iar opoziția contemplă acest spectacol nemișcată de pe treptele ei (va rămîne de pomină expresia deputatului F.S.N. care o acuza că ar avea „un picior în stradă, un picior în Europa și altul în Parlament”!). Ea are motive să creadă că avansurile care i s-au făcut nu corespundeau unei dorințe sincere de colaborare.

Din partea celor aflați la putere de 14 luni, n-a fost un cuvînt de cîință sau de explicație. Experiența ai cărei martori sîntem, fără voie, nu mai seamănă cu perestroika, ci cu dezghețul hrușciovian. Modificarea raporturilor de încredere în societatea românească ar fi trebuit să grăbească alegerile. Nu le vom avea, nici măcar la nivel local. În locul unui guvern de uniune națională, a apărut deci diversiunea minții întinse.

Replica finală, aproape cehoviană, aparține d-lui Cunescu: „E posibil, cu respect vă întreb, ca să ascundem mai departe adevărul?”

ANDREI PIPPIDI

CRONICĂ PARLAMENTARĂ

Un articol (ne)numit dorință

În ultima săptămână, am putut constata că Parlamentul știe să învețe din propriile greșeli. Vă mai amintiți cum la 1 aprilie parlamentarii au răspuns manifestațiilor urcați în Dealul Mitropoliei? Cum schițau semne de la ferestre într-un joc irresponsabil menit să îngroape și mai mult în discredit această instituție în care au intrat, prin loteria electorală, de-a valma, chemații și nechemaiții? Sau, poate mai curînd, învățătura și-au însușit-o jandarmii, care au luat toate măsurile ca eventualii manifestații să nu mai zărească picior de parlamentar, iar parlamentarii picior de manifestant. Domnul deputat Petrișor Morar, care a considerat atunci că-i de datoria sa să încerce un dialog adevărat cu protestatarii care veniseră să-și comunice nemulțumirea, a fost dezavuat de mulți dintre colegii săi de Cameră, iar acum, la două săptămîni de la acea întâmplare, numele său era încă invocat cu dezaprobare. Lunea trecută, disciplina a fost aproape perfectă. Se știa cu multe ceasuri înainte că manifestații după ce vor trece pe la crematoriul Cenușa și Cimitirul Eroilor, într-un marș mut, comemorativ, vor urca și în Dealul Mitropoliei, iar cordonul de pază din dreptul turnului, care marchează intrarea în acest „acropolis” bucureștean, era compact, alcătuit din soldați umăr la umăr așezați pe două rânduri. Dar dacă rebelii vor rupe cordonul și se vor apropia de clădire? În cazul acesta exista un al doilea sistem de securitate. Ușile au fost închise și s-au tras jaluzelele la toate ferestrele. Pe dinlăuntru, la ferestrele care dau la fațadă s-au postat soldați înarmați. Un soldat pentru fiecare fereastră. Consemnul era ca nimeni să nu iasă (totuși cine ar fi putut împiedica pe un deputat să iasă, dacă ar fi dorit?) și lucrările să continue ca și cum nimic nu s-ar întîmpla. „Manifestațiile de protest sînt firești, s-au mai întîmplat și, probabil, de acum înainte se vor întîmpla mereu, dar nu trebuie luat în seamă.”

Iată culmea maturității și lucidității politice! Să-ți ignori adversarul e, nu-i așa, cea mai eficientă metodă, căci el va pieri singur, epuizîndu-se într-o bătălie oarbă. Manifestanții au sosit într-un tirziu și s-au oprit în dreptul cordonului de pază. Pancarte scrise cu lozinci binecunoscute. Parlamentarii au rămas, în general, în sala de ședințe. Cîțiva au leșit totuși, făcînd doar cîțiva pași, foarte timizi. Din curiozitate doar sau pentru a-i controla pe ceilalți? Și nu e o întrebare aruncată la întîmplare sau cu rea intenție, pentru că episodul, al cărui protagonist a fost un ziarist de la *Expres*, ne-a convins că există și o „securitate” interioară a Parlamentului, organizată ad-hoc, desigur, din voluntari și oameni cu vocație și experiență. Ziaristul se află în apropierea cordonului de militari și protestează la încercarea unui ofițer de a-l determina să părăsească zona. Motivul: prezența sa (și a altora din preajmă) ar atrage manifestații, care sînt pe picior de plecare. „Bine, dar eu sînt doar martor al evenimentelor” — se apără ziaristul cu carnetul de note în mînă și reportofonul declanșat în buzunarul de la piept. „Dacă ești martor, du-te la Tribunal” — îi răspunde ofițerul înclădat că nu-l poate trimite într-un loc și mai puțin agreabil. Dacă lucrurile s-ar fi terminat așa ar fi fost o anecdotă banală. Dar tocmai atunci sosește un parlamentar care-l apucă energic pe ziarist de cotul drept și-l transportă pînă la intrarea presei, unde alți cîțiva deputați îl iau de subsuori și îl introduc în clădire „ca să nu-l mai vadă manifestații și să fie și el în rînd cu lumea”.

Ziaristul „impertinent” cere deputatului să-și spună numele, dar, desigur că nu primește alt răspuns decît două-trei remarki, nu tocmai onorante, la adresa revistei *Expres*. Ziaristul caută încă numele celui care l-a „arestat” și sîntem siguri că îl va descoperi.

În acest timp în aula se discută proiectul de lege privind organizarea și

funcționarea ministerelor (inclusiv a Ministerului de Interne).

Vă trebui să mai învățăm multe despre ce înseamnă libertate individuală, libertatea de exprimare și, în ultimă instanță, libertatea presei. „A fi în rînd cu lumea” a devenit o sintagmă, care, desprinsă din contextul bunului simț al unei comunități tradiționale, semnifică conformism și obediență față de o putere discreționară.

În zilele următoare cele două camere, eliberate de stresul de luni, discută capitolul referitor la guvern din Tezele pentru elaborarea Constituției. Foarte multe amendamente sînt respinse în ciuda oricăror argumentații, căci majoritatea se conduce parcă mereu după sfaturile lordului Chesterfield către fiul său Philip: „Vei auzi în Camera Comunelor destule discursuri frumoase, dintre care unele îți vor modifica părerile, dar ai grijă să nu-ți schimbe votul”. Așa s-a întîmplat cu votarea republicii ca formă de stat, cu adoptarea republicii prezidențiale și, din păcate, nu mai avem motive să ne îndoim că la fel

PAIUL ȘI BÎRNA
Conferința de presă a domnului
Ion Iliescu

Președintele României, după cum însuși a mărturisit, a ezitat îndelung să apară în fața ziaristilor. Domnia sa ne asigură că din modestie. Dar, în puținele sale prezențe în cîteva state din Vest, n-a reușit să evite întîlnirile mai mult decît incomode cu reprezentanții unei presei care nu este deloc înclinată spre flaterie. Iar pentru că adulatorii lipseau cu desăvîrșire și pentru că acolo nu stă nimeni să negocieze marile principii ale democrației, domnul Ion Iliescu a fost constrîns să joace cartea umilinței. Căci este preferabil, desigur, să pari neputincios decît rău intenționat. Este mai bine să spui că n-ai putut să împiedici un rău decît că l-ai provocat cu bunăștiință. Altfel doar că domnul președinte a confundat planul moral cu cel politic. Judecata politică e mai frustă și mai lipsită de nuanțe. Și, dacă, în mod paradoxal, pentru vina morală mai poți, printr-o inspirație cazuistică, să dobîndești iertarea, greșeala politică nu mai poate fi prin nimic acoperită.

În interior însă d-l Iliescu a ținut să

un scurt interval de timp pentru a explica națiunii aceeași problemă. Și anume că semnarea tratatului cu U.R.S.S. reprezintă un act de progres și este în acord cu ideea de integrare europeană. E oportună semnarea acestui tratat? Era acum strict necesară? Nu neagă ea, implicit, dreptul la independență al popoarelor baltice și al românilor din stînga Prutului? Nu reprezintă o nouă recunoaștere a pactului Ribbentrop-Molotov? Nu ne îndepărtează de celelalte state din fostul bloc comunist, care nu au semnat un tratat asemănător? Nu reprezintă oare, înaintea dizolvării de jure a Tratatului de la Varșovia, o mișcare politică de natură să interzică apropierea de NATO? Domnul Iliescu a decis însă în numele tuturor românilor și a ținut, în consecință, să explice ziaristilor prezenți că noua ordine europeană presupune respectarea actualilor frontiere, că Ungaria va semna un tratat asemănător, că NATO nu este favorabil atragerii statelor din centrul și estul Europei, iar pe de altă parte, nici nu mai poate fi considerat ostil Uniunii Sovietice. Viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat va confirma sau nu aceste aserțiuni, deocamdată cu valoare pur propagandistică, dar un lucru a rămas cu totul nelămurit: dacă Mihail Gorbaciov a fost, așa cum ne-a asigurat d-l președinte, informat în detaliu cu privire la tezaurul României și Insula șerpilor, cum a fost cu puțină încheierea acestui tratat mai înainte ca măcar aceste două probleme să fi fost rezolvate? Odată tratatul ratificat va putea partea română să relanseze discuția, altfel vreme cit Uniunea Sovietică nu are nici un interes să o facă? Părerea noastră este că nu (cel puțin 15 ani de aici înainte) și că președintele României se face vinovat de trădare a intereselor noastre naționale. Nu a pretins nimeni să declarăm război Uniunii Sovietice și gluma, pe care d-l Iliescu o preia de la atît de puțin spiritualul ministrul de externe, își are sursa comicului în cu totul altă parte decît acolo unde intenționase. La lozincă: „Români, treceți Prutul!” lansată în ultimul timp în Basarabia, domnul Năstase ar fi replicat cu întrebarea: „cu tancurile sau cu TAB-urile?”. „Căci este bine știut — explică ză d-l Iliescu — că nici tancurile, nici TAB-urile nu trec prin apă”. (sic!) Ce va fi spus d-l Stănculescu la auzul acestei enormități sau poate știe și el ce știe?

Conferința de presă din 24 aprilie ne-a mai arătat că d-l Iliescu a rămas neschimbat. Și proba a reușit să o facă d-l Emil Hurezeanu de la Europa liberă. Întrebat dacă mai crede acum, la un an de la începutul manifestației de la Piața Universității, că acolo au fost golani, președintele țării recidivează și răspunde afirmativ: „Piața a început cu golani și a sîrșit cu golani. Iar pe la mijloc au mai fost cîțiva oameni de bună credință, dar mai ales oportuniști în căutare de capital politic.” Și, ca răspuns la o altă întrebare, a declarat că: „Filmul Piața Universității — România a devenit un instrument de incitare și că vehiculează documente trucate”, exprimîndu-și regretul că a apărut sub egida Ministerului Culturii.

Am înțeles, în final, că d-l Iliescu intrupează o putere complet opacă la orice tip de persuasiune. O putere care, din complex de vinovăție, are interesul să susțină că toate adevărurile sînt relative și toate punctele de vedere sînt egal îndreptățite, deci în egală măsură contestabile. „Vedeți degetul acesta? — își ridică domnia sa indexul cu intenția de a proba diversitatea punctelor de vedere. Dvs. vedeți unghia, dar eu nu o văd.”

Iată o demonstrație cu adevărat reușită pentru situația în care cel care NU VEDE vede într-adevăr cistig de cauză.

ragina realizată de

HORĂȚIU PEPINE

se va întîmpla și cu Legea privind siguranța națională a României. Introdusă pe ordinea de zi pentru săptămîna trecută, ea va intra în discuția Adunării Deputaților probabil săptămîna aceasta.

Să arătăm numai, pentru început, cît echivocul formulărilor lasă posibilitatea multor interpretări abuzive. Articolul 17 cere, bunăoară, persoanelor cu atribuții în îndeplinirea atribuțiilor ce le revin și să permită accesul acestora la datele deținute, care pot furniza informații privitoare la siguranța națională. În acest mod se poate pretinde oricărui cetățean să devină, prin delatune, colaborator a instituțiilor specializate. Vom reveni, probabil, asupra acestui subiect săptămîni viitoare.

În ultimazia a lucrărilor, joi, domniile miniștrilor Vătășescu și Isărescu au răspuns la interpelările deputaților. Un amplu tablou al dezastrului economic în care ne aflăm. Domnul Vătășescu, cel puțin, a dat un adevărat recital de umor trist și ădînt cîinic. A fost poate și un mod personal de a-și lua rămas bun în perspectiva apropiatei remanieri guvernamentale.

pară mereu sigur de sine și a evitat de cîte ori a fost cu puțință confruntările dificile. Presa considerată ostilă a fost sistematic ținută deoparte și președintele s-a înconjurat de o echipă de ziaristi de curte, servili și lingușitori pînă la indecență. Avem de aceea toate motivele să ne mirăm că la conferința de presă organizată miercuri, 24 aprilie, la Cotroceni, nu s-a făcut nici o discriminare. A oferit oare domnul F. Mitterrand președintelui României încrederea în sine care-i lipsise pînă acum? În definitiv, sprijinit de atîtea forțe (armate în diferite feluri) d-l Iliescu pare că nu se teme decît de opinia occidentală. Iar în aceeași săptămîna delegația parlamentară română tocmai sosea la Strasbourg. Și nu strica să se mimeze puțin transparența. Nu vom uita însă un aspect mult mai important. Între semnarea tratatului cu U.R.S.S. și confirmarea lui în Parlament a rămas un interval de timp dominat de neliniște și incertitudine. Prima intervenție televizată a fost, se pare, considerată insuficientă și s-a organizat, prin urmare, o conferință de presă, reluată la rîndul ei aproape în întregime la televiziune. Iată cum d-l Iliescu a putut apărea, evitînd ostentăția, de două ori la

ILEANA MĂLĂNCIOIU

IMAGINEA COLONIEI PENITENCIARE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Cred că avem privilegiul de a ne afla în această universitate dat fiind prețul pe care îl pune cultura dumneavoastră pe ideea de libertate și prețul plătit pentru libertate de România.

Pentru a putea vorbi corect despre acest preț — pe care îl plătim încă — trebuie să ne amintim că țara noastră a fost o închisoare nu numai în ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu, așa cum lasă să se înțeleagă acei demnitari de pe vremea stalinismului reinstaurați la putere sub pretextul că ar fi fost marginalizați de dictator. Gulagul românesc a apărut imediat după război, atunci când marile puteri și-au reimpărțit lumea și noi am fost anexați gulagului sovietic. Spun asta pentru că mi-am trăit copilăria în acei ani de groază, într-un sat în care oamenii au fost arestați pentru că i-au ajutat pe partizanii retrași în munți, unde îi așteptau pe americani, așa cum probabil îi așteaptă kurzii acum. Am încă vie în minte spaima cu care s-a primit în satul meu vestea că frații Arnăuțoiu ar fi fost împușcați în închisoarea de la Jilava.

Dar nu numai partizanii și cei care i-au întâlnit și nu i-au trădat au fost vinați atunci ca dușmani ai noii orânduirii, ci mii și mii de alți oameni. Unii erau condamnați fiindcă au fost legionari, alții fiindcă au fost liberali sau țărăniști. Alții pentru că au fost bogați. Alții pentru că au studiat în Apus. Alții pentru că s-au opus colectivizării. În fine, foștii prizonieri de război care nu s-au înrolat în diviziile Tudor Vladimirescu și Horia Cloșca și Crișan au fost condamnați, mai întâi în Siberia și apoi la noi, pentru că au refuzat să se întoarcă în țară pe tancurile rusești.

Cărțile au fost și ele condamnate să fie arse ori să nu fie citite. Cei care au fost prinși cu cărți interzise au fost dați afară din școli și din facultăți. Uneori au ajuns pentru asta chiar la închisoare.

În această lume a condamnărilor generalizate, copiii erau vinovați pentru că s-au născut din părinți vinovați. Păcatul original trebuia să fie plătit, ca și cum un Dumnezeu răzbunător ar fi pedepsit lumea nouă pentru lipsa de credință a celor care o stăpâneau. După ce au fost exterminați mii de oameni de alte orientări, li s-au înscenat procese și comuniștilor care prezentau un pericol pentru cel instalat pe viață la cîrma țării. Uciderea lui Pătrășcanu dovedește și ea ce a însemnat comunismul în vremea aceea în România.

În acei ani nu a existat o literatură a rezistenței, numai pentru că oricine ar fi încercat acest lucru ar fi ajuns la închisoare, iar acolo lipseau creionul și hîrtia. A existat însă o rezistență prin cultură și prin literatură care nu trebuie neocoltă. Spun asta gândindu-mă la faptul că o capodoperă a literaturii române cum este *Moromeții* a apărut, ca prin miracol, într-o vreme în care neantul părea să fie atotstăpînitor.

Dacă epoca lui Gheorghiu Dej nu a înregistrat o literatură a rezistenței, epoca lui Ceaușescu, în mod paradoxal, a debutat cu astfel de cărți. Firește, în ele trebuia să fie demascat Dej, dar automat era demascat și sistemul. Fără să exagerăm, am putea spune că, în acest moment de deschidere, în care a fost semănat germele, fără să știe, Ceaușescu și-a pregătit și rezistența, așa cum mai târziu, prin mitingul din 22 decembrie, își va pregăti singur sfîrșitul.

Oricît am privi lucrurile din perspectiva unui moment sau a altuia, acea perioadă de deschidere nu poate fi ocolită și ea nu poate fi discutată fără volumul II din *Moromeții*, fără romanele F. și Calea regală ale lui D.R. Popescu, fără primele cărți ale lui Buzura și ale lui Breban, fără Iarna bărbajilor a lui Ștefan Bănuțescu, fără *Galeria cu viță sălbatică* a lui Constantin Țoiu, fără *Lumea în două zile* a lui George Bălăuț, fără poezia lui Nichita

Stănescu și a generației lui, fără debuturile de la *Cartea Românească* prin care se pregătea de apariție o nouă generație de scriitori.

Mai importantă pentru discuția de față mi se pare însă o carte mai puțin discutată în epocă, dar mai bine receptată în afara granițelor și anume *Lunga călătorie a prizonierului* a lui Sorin Titel. În ea nu se vorbește despre condiția umană în general, așa cum pare la prima vedere, ci despre cea a lumii în care am trăit. O lume în care Dumnezeu nu mai exista; în care domneau fără-de-legea și absurdul. O lume unde condamnatul își parcurgea drumul său către moarte, sub un cer întunecat, dinspre care nu mai venea demult nici cea mai slabă rază de speranță.

Această lume a condamnăților, pe care Sorin Titel ne-o prezintă printr-o parabolă, va fi reconstituită de Paul Goma pornind de la cazurile reale, fără adevărului spuse pe jumătate și fără concesiile în romanul *Ostinato*. Nu întimplător asupra acestei cărți se va face o delatjune și va fi condamnată să nu apară.

Prin cazul lui Paul Goma s-a clarificat pentru mine faptul că nu intrasem într-altă etapă istorică așa cum ni s-a părut. Trăisem doar o scurtă relaxare pînă cînd Ceaușescu s-a acomodat cu scaunul pe care l-a primit moștenire de la Gheorghiu Dej.

După cîțiva ani, fără să ne dăm seama cum, ceea ce a presimțit Goma înaintea noastră s-a adevărit. Zidurile care păreau dărîmate s-au ridicat înapoi și s-au lărgit treptat pînă cînd toată țara a devenit o închisoare. Canalul început cîndva cu pușcăriași a fost terminat cu așa-zii oameni liberi care au fost împinși treptat — prin foame și prin frig și prin întunecare — pînă la limita de rezistență și au fost vegheați încontinuu de ochii Securității. Îndreptat ca prin vizetă asupra tuturor. După ce țărani fusese decimați de mizerie, satele au început să fie și ele îngropate peste noapte, asemenea morților. Ca semn că Dumnezeu își întorsese fața de la noi, nici un preot și nici un credincios nu s-au așezat în fața altarului să moară sub zidurile bisericilor care s-au dărîmat. Iar atunci cînd un om și-a dat foc pe o pîrtie, dînd un semnal că așa nu se mai poate, semnalul lui a fost foarte slab receptat. Nu numai la noi, ci și în lumea liberă, care s-a oprit asupra cazului disperat al lui Liviu Babeș înfinit mai puțin decît asupra protestului celor șase foști demnitari comuniști care, între altele, scriau, negru pe alb, că nu pentru asta au înființat ei Securitatea. (Adică, pentru ce făcea ea și cînd nu mai erau ei demnitari.)

Din această țară ale cărei granițe erau păzite de soldați cu puștile îndreptate spre interior, cum spunea în textul său din *Libération* Mircea Dinescu, s-a evadat nu numai prin exil, ci și prin retragere programată în sine, iar la limită prin moarte și sinucidere. Cînd spun asta mă gîndesc la Daniel Turcea. La cartea sa *Entropia*, axată pe starea care precede distrugerea ființei și la înțierea în vederea trecerii propuse în următorul volum. Mă gîndesc, de asemenea, la sinuciderea treptată a lui Virgil Mazilescu și la mărturia acestei distrugerii lente, lăsată de el prin volumul *Guillaume* poetul și administratorul, care a influențat toată poezia optzeciștilor. Mă gîndesc că poetul spiritului înșelat de reace care a fost Marius Robescu, găsit mort în locuința sa și înmormîntat fără să se facă nici o cercetare. Mă gîndesc la Marce Mihalaș pe care spaima că ar fi pîndit în permanență de Securitate l-a dus la nebunie și la sinucidere.

În această închisoare fără gratii de netrecut, dar și fără ieșire, au fost și oamenii care au încercat să reziste exilîndu-se într-o altă realitate pusă de ei mai presus decît cea a lumii în care trăiau. Mă gîndesc la Gellu Naum pentru care suferamul

a fost în cele din urmă o formă de a se salva. Mă gîndesc la retragerea în cultură practică de Noica și subminată de ucenicii săi neascultători, la retragerea în sine relevată în romanul *Clopotul scufundat* al lui Liviu Ciocărlie, la textualiști și la postmoderniști.

Atunci cînd ființa noastră era supusă pe zi ce trece distrugerii și eram reduși — cum ne spune cartea *Soniei Larian* — la *bietele corpuri*, încercările de salvare au fost felurite și ele trebuiau privite fără patimă și fără părtinire.

În contextul discuției de față nu trebuie însă uitate, sub nici o formă, cărțile rezistenței care au o șansă de a rezista. Între ele aș menționa *Minima morală*, în care Andrei Pleșu ne propunea o etică a intervalului și se întreba în mod dramatic care este sensul culturii în lumea contemporană. Aș menționa de asemenea un roman care depășește genul, cum este *Dimineața pierdută* al Gabrielei Adameșteanu pentru felul cum este înviată în el o întreagă lume a foștilor, peste care a trecut tăvălugul istoriei, lăsînd în urma lui numai ruine. Și, în fine, *Proiectele de trecut* ale Anel Blandiana, cu mitul creat în jurul deportaților în Bărăgan și cu acea insulă-simbol construită artificial în mijlocul Dunării și rezidită la loc cu oasele deșințurilor care au murit pentru ea, după ce a fost năruită de puhoaietele deziantuite.

În ciuda respectului pe care mi-l inspiră scriitorii care au protestat împotriva dictaturii, m-aș feri totuși să judec literatura în funcție de acest criteriu. Îmi permit să spun asta tocmai fiindcă am scris multe lucruri care pot fi încadrate în literatura rezistenței și nu știu ce va face timpul din ele. S-ar putea ca toți cei care sîntem acum atît de orgoliosi că am făcut acest lucru să intrăm într-un capitol foarte modest al istoriei literaturii. De obicei acest lucru este uitat în ultima vreme. Cum este uitat și faptul că poezia rezistenței n-a început nici cu Blandiana, nici cu Dinescu, nici cu mine, nici cu alți scriitori mai tineri și mai radicali decît noi. Ea a început cu poamele și cu tabletele incendiare ale lui Eugen Jebeleanu pentru care autoritățile au sfîrșit prin a desființa vechea revistă *Contemporanul*.

Chiar dacă va fi și mai antifesenist decît mine, cel care va scrie acest modest capitol de istorie literară nu va putea să facă abstracție nici de raftul de cărți ale lui Augustin Buzura.

Un loc de seamă în acest capitol îl vor ocupa volumele de memorii. Cele apărute și cele neapărute încă. Înșiruirea lor va începe, probabil prin *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* al lui Constantin Noica, pe care inteligența sa îndelung exersată în vederea salvării prin cultură l-a dus către scenariul cel mai puțin previzibil, cu valențe estetice de necontestat. După el va urma, în mod logic, *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhart. Fiindcă depune mărturie despre același lot de deșințuri și vine după aceeași exersare a inteligenței. El nu va pleda însă pentru mine ci pentru inimă (dar nu și pentru iertarea creștinească a tuturor vinovaților, așa cum ar putea să pară).

După mărturiile despre lotul Noica vor veni, probabil, cele despre lotul Pătrășcanu, datorate lui Bellu Zilber care a fost ales de soartă să fie martorul acuzării în procesul înscenat prietenului său și care a fost condamnat, în același proces, la 17 ani de închisoare. Mărturiile cuprinse în volumul *Monarhia de drept dialectic* ne edifică și din interiorul acestuia ce a însemnat la noi comunismul și de ce există ațita spaimă că ar putea să fie instaurat din nou.

Spre disperarea noastră, simpaticul securist din finalul *Galeriei cu viță sălbatică* pentru care l-am condamnat pe autor ne va zîmbi și din finalul acestor memorii ale oamenilor care au suferit, dovedind încă o dată că alegerea apelor de uscat este mult mai graa decît ar putea să pară. Ea va fi însă înfinit mai graa dacă nu vom învăța nimic din ceea ce s-a întîmplat după 23 August și vom condamna și noi cărțile de valoare care vin dintr-o altă orientare decît a noastră.

Știu că această părere a mea nu este ușor de acceptat. Că există și opinii potrivite cărora ar fi fost mai bine dacă nu mai scria nimeni nimic, fiindcă abia așa s-ar fi văzut cit de cumplit a fost. Cred că aceste opinii nu pot fi acceptate. Măcar pentru că România este situată la o răscruce peste care și-au întins tentaculele cînd un imperiu cînd altul și mereu ar fi trebuit să mai așteptăm. Dar, pentru a putea convinge lumea că nu noi, ci vremurile au fost de vină, trebuia să aducem din cînd în cînd și niște dovezi că am existat. Altfel s-ar fi putut crede că, de la Dumnezeu, n-a fost să fie.

Convinsă că așa stau lucrurile mă încapăținez și acum, cînd pentru cultură este și mai rău decît a fost înainte, să fac abstracție de zgomotul asurzitor care a luat locul tăcerii mormîntale de altădată și să iau totul, încă o dată, de la început.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

ACENTE

Dan Pavel

● Exorcistul

„Iar acolo era o turmă mare de porci, care păștea pe munte.

Și l-au rugat să le îngăduiască lor să intre în porci;

Și le-a îngăduit.

Și ieșind demonii din om au intrat în porci, iar turma s-a repezit de pe povârniș în lac și s-a înecat”

Luca VIII, 32-37

Soarta propagandei, ca și a educației, este să determine în om convingeri și atitudini contrare celor impuse sau scontate. Deși în mod firesc filosofia sâdise în mine simburile necredinței, intensivul ateism științific mă împinsese către o interpretare cu totul specială a vieții politice și sociale. Îmi formasem un fel de sistem teologico-politic, cu accente etice de un tip aparte. Relația dintre bine și rău se particularizase pînă la a fi un conflict între iad și rai, iar principalele mele eforturi intelectuale erau de a identifica prezența Diavolului în lume. Eram convins că acel inger căzut își pierduse nu numai identitatea angelică, dar și puterea cu care divinitatea îl înzestrase. Putere sporită cu mijloacele lumesti. Texte sacre, dar și apocrife, mă ajutaseră să depistez în jur o mulțime de ostași în solda Diavolului, începînd cu vecinele de palier, informatoarele ale securității, și terminînd cu Ceaușescu. Multă energie am cheltuit să scap de influențele de tip satanic.

Odată cu revoluția, am răsuflat ușurat. În sfîrșit, regimul Antichristului căzuse, cei care-l slujiseră îndeaproape fuseseră arestați și urma să fie judecați. Dar, vai, cît de scurtă a fost amăgirea. Ambiguitățile revoluției, cu dispariția teroriștilor și confiscarea puterii, cu soarta colaboraționiștilor și comportamentul noilor lideri, toate acestea, și cîte mai cite, m-au convins că Diavolul și-a schimbat doar mijloacele.

După o vreme, am început să iscodesc. În seara zilei de 5 aprilie 1991, canalul american de televiziune ABC prezenta o premieră mondială: în cadrul emisiunii 20/20, telespectatorii au putut urmări înregistrarea unei ședințe de exorcism. După invazia filmelor de groază pe tema exorcismului, publicul american se convinsese că ele nu erau decît încercări reușite de a face bani din ficțiuni teologice medievale. Dar ceea ce s-a văzut a schim-

bat mult părerea opiniei publice. Era vorba despre cazul disperat al unei tinere de 16 ani, pe care mama ei o dusese pe la cele mai prestigioase institute de sănătate psihică, încercînd în mod inutil să-i amelioreze o stare de violență alienare. Eșecurile științei au determinat familia, aparținînd comunității latino-americane, să se întoarcă spre biserică. Numai că de această dată, preoții catolici care urmau să practice exorcismul au acceptat prezența iscoditoare a televiziunii americane în toate fazele ritului, pe motivul că s-au înmulțit enorm cazurile de posedare de către demon, iar biserica ar putea să lupte mai eficient cu ajutorul mass-mediei. După multe luni de filmări, cei de la ABC s-au hotărît să dea emisiunea doar după ce fata s-a însămătorit cu adevărat. Din motive lesne de înțeles, practicantul exorcismului nu și-a mărturisit la televiziune identitatea, aparînd în cadrul emisiunii sub numele de „Father A” (de la Anonymos). În schimb, casa nu se creadă că este vorba de o șarlatanie, asistentul său, părintele Le Barr, și-a dezvăluit identitatea.

Cu ajutorul unor ziariști americani, am intrat în legătură cu „Father A”, care mi-a îngăduit să-l vizitez la New-York. Discuțiile noastre s-au centrat pe tema prezenței răului în lume. „Father A” mi-a vorbit mult despre ucenicii Diavolului (Hitler, Stalin, Ceaușescu și mulți alții), care au făcut tot ce le-a stat în putință ca să acapareze puterea și s-o amplifice. I-am povestit lucruri despre care se știe prea puțin peste ocean: cum s-a desfășurat revoluția română, cum au apărut și dispărut teroriștii, cum un grup marginalizat de nomenclaturişti au luat puterea, ce-a fost cu Frontul, cu alegerile, cu procesele, despre Tîrgu-Mureș și despre chemarea minerilor la București, despre „Vatra Românească” și despre publicații cum ar fi „România Mare” și „Azi” și despre multe altele. În final, l-am cerut sprijinul în lupta împotriva ostașilor lui Lucifer.

„Father A” mi-a explicat preliminarile administrative ale exorcismului. Fiecare caz în parte trebuie investigat vreme de șase luni. Dacă este cazul, concluziile sînt prezentate ierarhiei bisericești, care decide dacă să dea sau nu aprobarea pentru practicarea exorcismului. Bineînțeles, familia celui în cauză trebuie să ceară performarea ritualului. Să-și dea consimțămîntul și să participe la legarea și ținerea sub observație a celui posedat, care în timp ce i se rostesc vorbele sfinte încearcă să scape agîtîndu-se sălbatic, scuipînd, mușcînd, urlînd, vorbind în limbi străine niciodată învățate sau despre locuri niciodată vizitate, ba chiar să se ridice în aer, levitînd. În aceste condiții procedurale, l-am spus părintelui că a practica ritul asupra anumitor personaje din partide, de prin Parlament sau Guvern, din SRI, Armată sau președinție ar însemna o lovitură de stat, nu un exorcism. „Prin urmare, părinte, exorcismul nu poate fi practicat decît asupra oameni-

lor simpli, a alegătorilor, dar nu și asupra oamenilor politici, a puternicilor zilei?” „Ba da, mi-a răspuns el, dar trebuie să vă duceți să vorbiți cu familiile fiecăruia în parte, ca să-i convingeți să ceară intervenția exorcistului. Iar dacă ei ne vor chema, eu și cu ceilalți părinți vom veni.” Asta și fac acum: un apel public către

familiiile celor posedați de Diavol, să-i salveze pe cei pierduți, să-și calce pe inimă și să apeleze la exorcist. Dar mi-e teamă c-o să așteptăm prea mult. Și că așteptarea aceasta va fi la fel de lungă. În nederminarea ei, precum așteptarea aceluia singur cu putere decisivă în lupta cu răul. Cu așteptarea lui Mesia.

ACENTE

Gabriel Andreescu

● SMARANDA ENACHE
în regatul competențelor

Directoarea teatrului pentru copii și tineret „Ariel” din Tîrgu-Mureș a fost supusă examenului de atestare. Conform dispoziției nr. 17 din 15 aprilie 1991, datorită „lipsei de eficacitate, de perspectivă, de simț al datoriei și al conștiinței profesionale, insuficienței preocupării pentru crearea unui climat stimulator în activitatea artistică și culturală a instituției”, Inspectoratul pentru cultură al județului Mureș dispune eliberarea din funcție, în condițiile prevăzute de art. 30, litera „e”, din Codul Muncii, a actualului director al teatrului. Deși în general nu se face, să dăm și numele severilor: (consilier șef) Serafim Duicu care semează, domnii Ioan Florea (consilier) și Ludușan Tardin (contabil șef). Însărcinați să ducă dispoziția la bun sfîrșit. Nu de alta, dar așa poate vor intra și ei, prin ușa de serviciu, în istorie. Pentru că directoarea teatrului pentru copii și tineret „Ariel” este doamna Smaranda Enache. Din 1984, de cînd domnia sa conduce destinele acestei instituții, „Ariel” a primit o mulțime de premii: de regie, de scenografie, de interpretare și, un caz mai rar, s-a distins prin absența oricărui spectacol compromișător. În 1990, Secția română de aici a reușit să obțină o recunoaștere internațională: Diploma de onoare „Uni-ma”. „Ariel” este invitat, în luna septem-

brie, în Franța, la Festivalul teatrelor de marionete (și pot să vă spun, în poaptă, la ureche: tot datorită Smarandei Enache).

Iar autoarea nu este doar o directoară. A tradus și adaptat spectacole pentru copii. În mai 1989, piesa sa „Fabule, fabule”, o alegorie a ceaușismului, a fost interzisă. A urmat chemarea la cunoștință prieteni ai culturii, să dea socoteală, dar, cine știe?, intimidările și insultele de atunci or fi constituit un exercițiu întăritor pentru ceea ce i s-a întîmplat începînd cu anul 1990. Membră a C.P.U.N.-ului local, Smaranda Enache a demisionat la 15 martie, în semn de protest pentru indiferența autorităților față de pericolul violențelor etnice. Am văzut atunci extraordinară sa intervenție la Televiziune, cea care, din fericire, a separat abrupt autentică reprezentare românească, tolerantă și europeană, de înotătorii în apele turburi ale violenței naționaliste. A fost o perioadă în care viața ei a fost în pericol. Este alături de noi, dar nu a scăpat de mizeriile ultra(na)ționalilor și penibilele lor presiuni. La 30 aprilie, Tribunalul județean îi infirmă candidatura, folosind drept probe – o adevărată lecție de abuz nelimitat – articole din ziare scrise împotriva ei. Și în continuare, invitată de onoare a numeroase înfîliri internaționale se vede urmărită de invidia unor adversari de duzină. Examenul de competență este ultimul, și cel mai de jos exemplu, al irresponsabilității care domnește în acest regat al incompetențelor.

Nedreptățile făcute unui om ar trebui să ne doară. Nu este cazul, dacă victima abuzului este doamna Smaranda Enache. O personalitate care a primit, de altă ori exprimat, respectul Europei, nu are nevoie de compasiune. De acolo, din gîoacele lor de pigmei, toleranții întăritorii mai inventează, probabil, o victorie. Dar victoria cea mare este întotdeauna a celor care, din umezoala ochilor lor, fac să rodească pămîntul călcat de semenii.

CRONICA EVENIMENTELOR POLITICE ÎN ANUL OII

Conform horoscopului chinezesc, sîntem în anul oii. Blanda, inofensivă și prostă oaiă va da un caracter pașnic acestui an, fără războaie, confruntări politice majore și schimbări esențiale. Dacă nu am trăi pe propria piele „liniștea” acestor vremuri, am putea izbucni în ris. Cam strîmb el, cam crispat, dar totuși ris.

Ultimele două săptămîni, în special, au fost aproape de atingerea recordurilor. Președintele Mitterrand este huldît la scenă deschisă de studenți, lucru care, după cum a declarat celălalt președinte, nu l-a impresionat deloc, „fiind obișnuit cu asemenea manifestări”. Iar dacă analizăm cu atenție cele trei zile ale vizitei, putem ajunge la concluzia că totul ar putea fi o manevră subtilă a puterii, care a demonstrat că „cine zice că la noi nu e democrație, e un mincinos”. Președintele Mitterrand, sosit printr-o regretabilă coincidență, la puțin timp după încheierea tratatului româno-sovietic (o premieră a genului în rîndul țării foste comuniste), a plecat aproape așa cum a venit, lăsînd în urma lui un mic post de televiziune, un contract pentru construirea unui complex cultural și foarte multe întrebări. O fi de bine, o fi de rău? Presa franceză nu s-a sîit să amendeze și ea vizita, amintind de altele asemănătoare. În sfîrșit, în privința aceasta, nu este singurul care a greșit... Pînă una alta, noi ne sucim capul ca la un meci de tenis, în care mingea zboară în „voleuri” de la Apus spre Răsărit. Dar mai ales spre Răsărit unde se strigă din ce în ce mai des „out”. Minerii sînt în grevă, sărăcia și degradingul în ascensiune, tratatul unional i-au spus „pas” peste șase republici, iar pentru a obține semnătura Gru-

ziei a fost necesară o deplasare la fața locului. Boris Elțin duce în continuare o politică foarte subtilă. Pe de o parte, cere demisia președintelui Gorbaciov, pe de alta semnează programul anticriză ce stipulează „revenirea la economia centralizată în principalele sectoare”. Mai nou, Gorbaciov, sub avalanșa de reproșuri și critici, schițează gestul demisiei din funcția de secretar general (nouă, românilor, ne aduce vag aminte de ultimul gest al lui Ceaușescu) și asta numai de dragul „partidului”. Tovarășii au respins-o evident cu fermitate. Miza este totuși foarte mare și ca necunoscute vor rămîne pe mai departe atitudinea generalilor și a K.G.B.-ului, care, așa cum a început să dezvăluie presa, se identifică cu toate cele. Chiar și neclintitul Gorbaciov se pare că este o simplă unealtă în mîinile miriapodului. Parcă numai el? Că doar și la noi „inovensivul” S.R.I. (care, așa cum susține dl. Iliescu, a primit pînă și binecuvîntarea americanilor) nu se ocupă numai cu dezlipirea scrisorilor sau cu șicanarea opoziției. Și pentru că am ajuns, inevitabil, la opoziție, săptămînilor în curs au adus noi dezamăgiri. (Să fim sinceri, toți așteptăm ceva, un „ceva” care a încetat să mai ridice probleme de subtilitate „diplomatică”: retragerea din Parlament și atitudinea față de eventualitatea unei

remanieri guvernamentale.) Posibila capcană a remanierii, în care liberalii erau gata-gata să cadă (dovadă stau demersurile făcute în sensul acesta la președinție) a fost ocolită, cel puțin așa ne-a lăsat să înțelegem ultimul comunicat al d-lui Câmpeanu. Și poate ar fi bine să nu revină asupra deciziei, pentru că această simplă restaurare de fațadă a unui nou guvern nu-i va aduce decît opoziția opiniei publice de aici și de dincolo. Retragerea, situație „limită” și foarte „delicată”, se amîna, așa cum vedem, „sine die”. Ori parlamentarii din opoziție s-au obișnuit cu reflexul ridicării de mîni și se autosugestionează că „luptă pentru bine țării” (lupta e concretizată în cele două amendamente care au reușit să spargă blocada fesenistă și care stipulează adăugirea la jurămîntul președintelui și al primului-ministru a unui „Așa să-mi ajute Dumnezeu”), ori scaunul din sala de ședințe le este prea drag. Deci, dinspre partea asta putem sta cel puțin la fel de liniștiți ca domnul președinte, care, așa cum s-a văzut și la ultima conferință de presă, nu și pierde zîmbetul nici cînd se află la ananghie. Deși sînt convinsă că filmul „Piața Universității — România”, evenimentul major al săptămîinii, l-a mai micșorat. Pentru că portretul neocomunist al domniei-sale este relevant, iar lanțul

gafelor comise are acea rigiditate și coerență a logicii ce poate convinge pînă și pe ultimul „om de bine”. Nu numai istoria Pieței Universității, dar și duplicitatea, „grația” minciunii, am putea spune, aparținînd pleiadei figurilor politice postrevoluționare, au devenit transparente în urma acestui film. Impactul psihologic asupra maselor era tot atît de vizibil ca și reacția puterii care, dorind parcă să dea un gir în plus filmului, a scos în acțiune „forțele de ordine”. Bătăușii cit ușa cu căști și scuturi au invadat Piața, iar violența lor nu a mai surprins pe nimeni. Nici măcar lipsa de inteligență politică n-a mai mirat. Cu siguranță însă că d-lui Iliescu i-a pierit măcar pentru cîteva momente zîmbetul, cînd s-a văzut în balcon (pe 22 decembrie) alături de Dăscălescu și de acel personaj necunoscut ce îl prezenta de zor: „N-avem încotro, trebuie să-l acceptăm pe Iliescu, a fost și coleg de școală cu Gorbaciov” sau auzindu-se îndemnîndu-i pe mineri: „Și acum duceți-vă să ocupați Piața Universității”. Aproape că nu mai are importanță că nici la ultima conferință de presă nu și-a dezmințit gafele: „Sînt convins că erau și golani acolo”, adăugînd altele noi: „Și Bush este un actor”. O fi, dar unul de calitate. Întrebarea care se pune este ce politică va „implementa” dînsul, va scoate filmul de pe piață sau va acționa pe „cîi legale”, așa cum a amenințat? O greșeală va face, asta e sigur.

ANDREEA PORA

RĂSPUNDEM CITITORILOR

Despre unele neînțelegeri

Se adună de la o vreme pe biroul meu, între alte hîrtii, un teanc de scrisori de la cititorii revistei. N-aș vrea să creadă că nesocotesc aceste dovezi de interes, chiar cînd capătă forma unor interpellări vehemente. Pe de altă parte, răspunsul de care au nevoie ar putea folosi și altora, pe care-i încearcă aceleași nedumeriri sau care păstrează pentru ei, nerostite, aceleași prejudecăți. Ca un om care nu și-a împărțit gîndurile niciodată unui public mai larg, experiența de a fi înțeles pe dos mi-e nouă. Sînt în țara asta, domnilor, multe feluri de neînțelegeri.

De pildă, d-l inginer Atilla Emin din Constanța protestează în numele etnicilor turci din România. Articolele prietenului meu Bedros Horasangian l-au indignat prin lipsa de respect arătată trecutului otoman. Astfel s-ar fi spus, crede d-sa, „prejudiciul morale” compatrioților noștri musulmani, pentru care cere imperios reparație. N-am putea răsculpăra greșeala decît publicînd rectificările istorice pe care ni le trimite domnul inginer. Mie, care m-am ocupat de istoria imperiului otoman, mi se pare cel puțin bizar să fie lăudată extrema sa toleranță față de minorități și să fie dat dovadă faptul că, din 298 de mari viziri, numai 115 au fost turci, pe cînd ceilalți erau de alt neam. Dar aceștia — 62% sau mai mult, fiindcă deseori e greu de stabilit după trei sute de ani dacă Ali sau Mustafa n-aveau nici o

picătură de sînge sîrbesc ori albanez — au ajuns mari dregători numai cu prețul asimilării lor desăvîrșite, prin convertirea la islam. Nici n-ar fi putut fi altfel, de vreme ce imperiul nu cunoștea împărțirea pe etnii, ci pe criterii religioase: „ghiaurii” și evreii fiind categorii aparte, pe lîngă dreptcredincioșii Coranului. Creștinii erau toți cuprinși într-o singură obște, numită Rum millet, avînd drept conducător spiritual pe patriarhul (grec) ortodox de la Constantinopol. Diferențierile naturale sînt moderne și, prin urmare, argumentul, ca și acela că sultanii aveau mame culese de oriunde de către negustorii de sclavi, nu poate fi luat în seamă.

O neînțelegere de același ordin dovedește d-l Kerekes Laszlo din județul Covasna, de la „Sepsiszentgyörgy”, cum scrie domnia-sa, sau Sf. Gheorghe, cum am zice noi, care mă ceartă că am afirmat că maghiarii din România fac parte din națiunea politică românească. „Să fie bine înțeles — mi se răspunde — noi facem parte din poporul maghiar de pretutindea, de la Budapesta pînă la Canberra sau Sao Paulo.” Dar și eu spuneam același lucru: poporul. Națiunea este cea australiană sau braziliană sau, nu vă fie cu supărare, românească. Ba cu atît mai mult cu cît la „Sepsiszentgyörgy” avem o locuire ungurească de secole, pe cînd aș pune rîmășag că la Canberra nu era picior de maghiar înainte de 1913, cînd s-

a început construcția acestui oraș.

Pe de altă parte, un domn Gh. Anghel se îngrozește de cinismul cu care am scris despre muncitorii de la Grivița, „Înșelați și împinși înaintea mitralierelor” (de către instigatorii comunisti): „Cum ați putut să scrieți asemenea elucubrații, domnule istoric? Ce este în mîntea dvs.? Cum vă puteți bate joc de jertfa unor oameni care nu au dorit decît să trăiască mai bine, indiferent împotriva cui au luptat?”. Tocmai asta e că nu e indiferent; altfel, orice ar fi permis pentru a dobîndi condiții mai bune de viață. E o tristă poveste, d-le Anghel. Imi pare rău că ați putut crede că aș fi simpatizat vreodată cu cei care trag în mulțime; în orice caz, nu după experiența mea personală din decembrie 1989, cînd am învățat cum se simte omul în care se trage. Eu nu mi-am bătut joc, nici n-am îndrăznit măcar să judec ca o instanță superioară ci m-am mărginit la expunerea unor fapte pe care propaganda unui regim legitimat prin vîrsarea de sînge din 1933 le-a deformat, cu consecințe, vîd, durabile.

De altfel, unele variațiuni pe aceeași temă au apărut în nr.4 al „Socialistului”. Acolo, cel puțin avem de-a face cu un punct de vedere de partid, expus tranșant. Pentru M. Georgescu, în România de azi se înfruntă numai două tendințe, a „minorității de dreapta”, întreținută în fidelitate ei față de Occident prin educație, dacă nu chiar prin interese oculte, și a majorității absolute care, azi-mîine, ar fi să părăsească Frontul pentru a se alia Partidului Socialist al Muncii, iesle veche cu paie rîncede. Lăsînd la o parte nerealismul acestui pronostic, jignitor nu numai pentru partidul aflat la putere, ci și pentru nivelul de inteligență al maselor, să mi se

dea voie să observ două lucruri. Mai întîi, că demagogia asta, cu tradițiile mișcării muncitorești, nu mai merge, deoarece regimul comunist, pe care d-l (sau d-na) Georgescu ar vrea să-l revinve, i-a tratat chiar pe muncitorii cu o brutalitate inumană. În al doilea rînd, că în istoria noastră a mai fost o dată o minoritate care și-a primit ideile din Apus și care și-a găsit în același Apus refugiu cînd a fost vremelnic înfrîntă: generația de la 1848, adică intelectualii țării de atunci — nu-i așa, Golești, Crețulești, Ghiculești și Bălăceni? — și oameni „cu sînge albastru”. A la urma exemplul nu mi se pare dezonorant.

În schimb, o scrisoare de la Glodeni-Lăculețe, unde „22” se caută cu multe sacrificii, mă la la rost pentru o „ambiguitate” de sens contrar. Prin articolul Bruiajul aș fi dat un rău exemplu, șovăind în explicarea evenimentelor de la 13 iunie și acordînd oarecare credit versiunii oficiale. Nici asta nu-i adevărat: din partea autorităților este evidentă încercarea de a ascunde adevărul. Dar adevărul complet nu se găsește, cred, nici în rapoartele alcătuite de Grupul nostru sau de opoziția parlamentară.

Străbătînd aceste scrisori și altele încă, asemenea lor, cineva nu poate să nu constate cît de partizană și subiectivă este interpretarea trecutului, ca și a prezentului. Tocmai de aceea, acțiunea revistei noastre este mai eficace dacă îndeplinește un rol educativ. Însăși angajarea noastră politică are acest scop, pe care îl urmărește stăruitor și dezinteresat.

ANDREI PIPPIDI

Stimate domnule Radu Eugeniu Stan,

Paginile pe care ni le-ați adresat („Tribună cronică”, în „22”, nr.16) mă obligă la cîteva precizări.

1. Evident, nu orice părere care apare în revistă reprezintă punctul de vedere unanim al redacției. Personal, nu am considerat niciodată că atitudinea Dvs. față de G.D.S. sau revista „22” ar fi una agresivă. Mai mult, bănuiesc că, dacă s-ar organiza un referendum în redacție pe această temă, rezultatul ar fi agreabil și pentru noi, și pentru Dvs. Ar fi și straniu ca lucrurile să stea altfel, de vreme ce noi am publicat, la loc de cinste, mai multe interviuri realizate de Dvs.

2. Semnarea cu pseudonim a unor rubrici, ca „Revista presei” sau „Poșta redacției” este o practică destul de răspîndită (vezi, de exemplu, cazul României literare), a cărei motivație nu este neapărat leștăria. Uneori, aceste rubrici se realizează prin alăturarea cîtorva observații ale mai multor redactori, astfel încît precizarea paternității fiecărui text riscă să devină ridicolă.

3. Chiar dacă tonul atacului la care vă

referiți vă nemulțumește, mi-e imposibil să accept că este asimilabil genului Alcibiade — Xantippa. Mă bucur însă că nu acest atac a constituit elementul care v-a determinat să ne scrieți (creer într-adevăr că polemicile de orgoli nu constituie primă urgență a presei noastre), ci unul mai adînc.

4. Ajung așadar la fondul problemei. Sînt perfect de acord cu Dvs. atunci cînd afirmați că într-o societate normală („civilizată”, cum spuneți) presa independentă trebuie să fie la fel de critică față de toate partidele sau asociațiile, însă cred că — din păcate — afirmația Dvs. nu privește societatea noastră, care — vai! — numai normală nu este. Nu sînt adeptul unei împărțiri caricaturale între „noi” și „ăia”, dar nu pot fi indiferent la faptul că lumea în care trăim este polarizată — între cei care bat și cei care sînt bătuți, între cei care se îmbogățesc galopant și cei care sărăcesc la fel de rapid, între cei care

urmăresc binele propriu și cei care urmăresc (fie și naiv, ezitant, confuz) binele public. Cred, de aceea, că presa nu trebuie să-și exercite indistinct capacitatea critică, ci proporțional cu nocivitatea socială a fenomenelor pe care le analizează. Îndrăznesc să cred că o asemenea poziție nu reprezintă o abdicare de la luciditate.

În particular, acesta este motivul pentru care evităm să publicăm articole critice la adresa Alianței Civice. Departe de noi, însă, încurajarea „narcisismului militant”.

5. Mă întrebați de ce mai mulți autori nu mai colaborează cu noi — sau o fac foarte rar. Vă voi răspunde pentru fiecare caz în parte.

Gabriel Liceanu „ajută spiritul” să intre în lume”, făcînd să funcționeze o editură prestigioasă și prolifică. Și-a găsit, totuși, timp să scrie un articol pentru noi, care va apare, probabil, peste două numere. Totodată, ne-a permis publicarea

selectivă a corespondenței inedite a lui Noica. Despre d-l Paleologu nu știu mai nimic. Thomas Kleininger — care nu este un autor foarte productiv — este și el copleșit de obligațiile de redactor șef la Humanitas. Petru Creția apare — cu două articole — chiar în numărul în care Dvs. îi deplîngeți absența. Un alt articol îi va apărea în numărul viitor. Vladimir Tismăneanu ne-a trimis cîteva texte — și probabil că ar apărea mai des în revistă dacă ne-ar funcționa telefonul. Alexandru George și Octavian Paler n-au fost niciodată prezențe constante în „22”.

În ceea ce privește exilul, am publicat o recenzie a Monicăi Lovinescu, iar în numărul viitor va apărea un articol al d-lui Korne, directorul publicației pariziene „Lupta”.

Aș remarca și aparaja. În ultimela lună, a lui Mircea Dinascu, a Ileana Mălăncioiu, a lui Bedros Horasangian, a lui Florin Iaru. S-ar putea să fie subiectiv — dar nu am impresia că revista duce lipsă de colaboratori. Ceea ce nu înseamnă că nu vom fi măguliți de eventualele contribuții ale Dvs., pe care le așteptăm cu plăcere.

Al Dvs., cu prietănie,

VICTOR BĂRSAN

Replică la replică

STUDENȚII ȘI PUTEREA

Pe marginea unei vizite oficiale în Politehnică

Conducerea administrativă a Institutului Politehnic București ar fi dorit ca proiectata vizită a lui Francois Mitterrand în această importantă instituție să împrumute câte ceva din atmosfera primărilor călduroase de care se bucurau înaltele oficialități în „vremurile bune”. Afișele, parafate de Rectorat, chemau atît cadrele didactice, cit și studenții, să participe la primirea oficială. Programul inițial al vizitei la I.P.B. cuprindea inaugurarea postului de televiziune, donat Facultății de Electronică, și o conferință de presă pe care, în ultimul moment, Francois Mitterrand le-a lăsat în seama domnului Alain De-caux, președintele urmînd a fi doar oaspetele Senatului universitar, într-un cerc închis și ales cu grijă. Nu au fost admisi în sală nici reprezentanții Solidarității Universitare, nici cei ai Ligii Studenților, una dintre cele două organizații sindicale studențești. Regizorii protocolului nu au uitat probabil că Liga a fost singura organizație studențească din Politehnică implicată în manifestația maraton din Piața Universității.

Cu circa o jumătate de oră înaintea sosirii coloanei oficiale, aproximativ 200 de studenți și cîteva cadre didactice așteptau în fața intrării. Una dintre întrebările pe care studenții sperau că le vor putea pune totuși oaspetelui lor era dacă nu cumva, prin prezența sa azi în România, sînt legitimize crimele lui iunie '90. Dar, cum se va vedea, întrebările vor putea fi puse nestingherit – în tradiția Pieței Universității – la o distanță apreciabilă de ușile închise.

Numărul studenților adunați în fața clădirii crescuse neașteptat la aproximativ 1000, situație ce a pus în încurcătură pe organizatori, care uitaseră că ei înșiși se ocupaseră de mobilizare. Au fost alertate organele de ordine, s-a făcut apel la o companie de jandarmi. Tensiunea în rîndul studenților crește, însă ofițerii de la securitatea franceză, mai buni cunoscători ai psihologiei maselor, au insistat ca ordinul să fie revocat, jandarmii retrăgîndu-se înainte să fi apucat să intre în dispozitiv.

Apariția studenților din Ligă, cu lozinci și caricaturi (unele prezente și la manifestația din fața Ambasadei

Franței) a declanșat de fapt mitingul. Pe clădirea Institutului a fost desfășurată o veche lozincă, semnată Nicolae Ceaușescu, păstrată de cine știe care nostalgic, ce îndemna la îndobînzirea comunistă în institutele de învățămînt superior. Eugen Leahu, din partea Ligii Studenților, a explicat că mitingul constituie un protest față de oportunitatea politică a vizitei, față de sprijinul politic acordat unui guvern care nu respectă drepturile omului, și nicidecum față de Franța, de care ne leagă cele mai calde sentimente. O poziție similară

a fost exprimată și de Solidaritatea Universitară, care a declarat că se alătură protestului studenților.

Apariția coloanei oficiale a însuflețit din nou masa de studenți, foarte numeroasă acum (peste 2000), reprezentînd probabil marea majoritate a celor prezenți în acel moment în Institut. Momentul critic l-a constituit coborîrea din mașină a domnului Petre Roman, scandările și lozincile fiindu-i adresate direct. Deși nu au existat forțe de ordine, studenții au creat din proprie inițiativă un culoar, înaintarea coloanei oficiale pînă la

intrarea în clădire (circa 30 m) desfășurîndu-se normal.

În incinta clădirii cei 7-8 studenți prezenți au întâmpinat vizitatorii cu aplauze. Eugen Leahu, liderul Ligii, care reușise să se strecoare în clădire împreună cu reprezentanții presei, este pur și simplu dat afară de cei ce constatașeră că nu apărea pe niște liste răsărite nu se știe de unde.

În sala Senatului, rectorul Institutului, ca și alte 2-3 persoane, a rostit cîteva fraze de salut și mulțumiri adresate președintelui Franței. Au urmat apoi două discursuri, unul al președintelui Mitterrand și celălalt al premierului Roman. Discursurile au fost absolut formale, toată întîlnirea a părut un dialog al celor două personalități, încît o parte dintre cei prezenți și-au pus întrebarea de ce acest „dialog la nivel înalt” trebuia să se desfășoare tocmai în incinta I.P.B. (domnul Petre Roman refuzînd în ultimul an să poarte aici vreun dialog). Nu s-au putut pune întrebări, n-a fost posibilă nici o intervenție în afara celor prestabilite. De remarcat poziția președintelui Franței, care, atunci cînd domnul Petre Roman și-a cerut scuze pentru demonstrația de afară, a afirmat că într-o societate democratică asemenea evenimente sînt normale.

În acest timp, afară mitingul continuă cu un număr din ce în ce mai mare de participanți, fiind cel mai mare miting studențesc desfășurat în incinta Institutului. Pe acoperșuri, la balcoane și ferestre, în toate locurile cu vizibilitate mai bună apar grupuri de studenți. Se fac auzite lozinci contra președintelui Iliescu, contra premierului Roman, lozinci împotriva vizitei domnului Mitterrand, considerată un sprijin politic acordat actualei puteri.

Plecarea oaspetelui a fost mai puțin glorioasă și mult mai precipitată decît sosirea. Accesul spre mașinile oficiale a fost anevoios, unii neajungînd la timp la automobile (domnul Dumas și domnul Năstase au trebuit practic să alerge după mașină), iar coloana oficială a fost însoțită de această dată de fluierăturile și chiar huiduielile celor prezenți.

Dr.ing. IOAN CĂZAR CORACI

„Gazdele dumneavoastră nu reprezintă idealurile pentru care au luptat martirii Revoluției Române.” Această frază din scrisoarea adresată președintelui francez de Convenția Națională a Studenților are acoperire măcar în „măruntul” fapt consumat la una din intrările bine păzite cu ocazia vizitei lui Francois Mitterrand la I.P.B. Teodor Tănăsescu e student politehnist. În urma unei răni din decembrie l-a fost amputat un picior. La 19 aprilie, vine la facultate să se alăture colegilor săi. N-a fost lăsat să intre. Cîrjele lui ar fi dat un aer prea patetic spectacolului ce mărturisea, din curte, libertatea de exprimare în societatea noastră democratică. E foarte probabil ca polițistul intransigent să fi gîndit așa și, în definitiv, nu se putea pune în criză fără de bună dispoziție a solului democrației occidentale de dragul oricărui mutilat al Revoluției Române.(S.F.)

Decepții, frustrări, proteste

Prin intensitatea emoțională și participarea deosebit de numeroasă, reacția studenților a fost desigur o surpriză, mai ales avînd în vedere caracterul spontan pe care mitingul din 19 aprilie l-a avut pentru cei mai mulți dintre participanți. Dacă ne gîndim însă la modul în care s-a desfășurat dialogul dintre studenți și putere, de-a lungul celor 16 luni scurse de la evenimentele din decembrie '89, sau mai corect la lipsa totală a oricărui dialog, atunci lucrurile devin clare.

„Revoluția tinerilor” a ajuns repede un simplu slogan. Încă din ianuarie 1990, studențimea a fost exclusă din viața politică a țării. Au urmat evenimentele din 28-29 ianuarie 1990, și în special fenomenul Piața Universității. Lozincile proletcultiste ale actualei puteri au accentuat condiția socio-economică precară a

intelectualului în societatea românească, fapt resimțit cu deosebită acuitate de studenți. Este ușor de înțeles ce au simțit tinerii care au muncit ani de zile pentru a dobîndi calitatea de student atunci cînd după evenimentele din iunie au fost nevoiți să-și ascundă această calitate, fiind blamați în bloc, fără nicio diferențiere, prin mass-media fidele puterii.

În timpul grevei generale a studenților din decembrie '90, sentimentul de frustrare a devenit net. Orice acțiune a studenților părea lipsită de un impact social autentic. A urmat apoi ultima lovitură, de data aceasta de natură economică. Lipsa oricărei protecții sociale, imposibilitatea pentru unii dintre ei de a se întreține pe durata studenției, deși teoretic învățămîntul este gratuit, au făcut ca situația să se deterioreze și mai mult. Este probabil ca șocul

maxim să fie furnizat de repartitia absolvenților din acest an, cînd însăși condiția de intelectual va fi periclitată prin programul guvernamental, care afirmă că nici măcar 30 % dintre absolvenți nu vor fi utili – într-o țară căreia îi lipsesc tocmai specialiștii. Să adăugăm la toate acestea lipsa totală de realism a conducerilor administrative ale institutelor de învățămînt superior și deopotrivă a puterii, care și-au format propria imagine a „masei manipulabile de studenți”, la care este foarte incomod să renunțe.

Sperăm ca măcar în acest ultim moment, domnul Petre Roman, ani de zile cadru didactic în Institutul Politehnic București, să înțeleagă dimensiunile reale ale prăpastiei care îl desparte azi de studenți (ca și de majoritatea intelectualității) și cauzele obiective care răzbat dincolo de politic.

SORIN FAUR

RELIGIA ÎN ȘCOALĂ - articularea cu substanța dogmelor

SORIN FAUR: *Imediat după decembrie '89 au apărut opinii favorabile legate de problema reintroducerii învățămîntului religios în școala românească. Cum s-a implicat Grupul de reflecție pentru înnoirea Bisericii în acest demers?*

SORIN DUMITRESCU: Constatînd întîrzierea de a se pune la alcătuirea programelor analitice, grupul nostru, care se întîlnia atunci la Patriarhie, și-a permis să-l invite acolo pe domnul Mihai Șora, pe atunci ministru al învățămîntului. Dînsul, cu eleganța pe care nu și-o dezmințe, a onorat invitația fără să știe despre ce va fi vorba. Pe lângă membrii Grupului, la întrunire s-au „nimerit” și niște teologi de marcă de la Sibiu, iar domnul Șora s-a trezit în mijlocul unui escadron de combatanți ce l-au „bombardat” pentru întîrzierea deciziilor în problema învățămîntului religios. Domnul Șora ne-a ascultat și, extrem de corect, ne-a luat prin surprindere declarînd fățiș că dînsului i se pare că religia nu și-a găsit locul în școală, că, în generația căreia îi aparține, aceasta a fost un eșec, că se creează niște stereotipuri care nu convin, că preoții nu fac față exigențelor pedagogiei actuale. Dînsul susținea că e un mod vetust de a pune problema, fiindcă dogmele nu se pot preda, ele trebuie trăite și că predarea nu te poate familiariza cu tematica fundamentală a religiozității. În acel moment mi-am amintit poporul de închinăciuni pe care le făceau guvernul și președintele statului la slujbele eroilor, or, Mihai Șora făcea parte din acel guvern și mă surprindea că nici unul dintre superiorii dumnealui nu dăduseră dispoziții în acest sens, rămînînd la latitudinea Ministerului Învățămîntului să ia o hotărîre privind introducerea religiei în școală.

Contraargumentele noastre au fost numeroase și, cred, solide, cită vreme, la sfîrșitul întîlnirii, domnul Șora era convins de oportunitatea introducerii orelor de religie. Victoria era extraordinară, ne-am bucurat cu toții. În același timp se desfășura o ședință a Sfîntului Sinod; auzind că domnul Șora era alături, au venit și ne-au cerut să-l „împrumutăm” în sala de sinod. Așadar l-au „rechiziționat”, ulterior l-au oprit și la masă, după care am avut surpriza să găsim în presă un text din care reieșea că nu noi, ci Sfîntul Sinod pusese din nou pe tapet problema religiei în școală. Cu toată amărăciunea provocată de această anexare a reușitei noastre de către sinodali, noi ne-am bucurat, mai ales că se formase o comisie, alcătuită din teologi, reprezentanți ai Patriarhiei și Ministerului Învățămîntului pentru a perfecta detaliile organizatorice. Tocmai cînd comisia se apuca de treabă a avut loc evenimentul ce a bulversat pe toată lumea - reînnoirea Patriarhului. În situația asta, proiectele legate de activitatea comisiei s-au năruit. Iată încă una dintre urmările nefaste ale acestei întoarceri întempestive. Ulterior, domnul Șora, cu principialitatea și consecvența cunoscute, a avansat în a amenda deraierea guvernului din care făcea parte, ceea ce a dus la pierderea acelei funcții. Succesorul, domnul Gheorghe Ștefan, conduce un minister care n-a reușit decît să îngăduie, facultativ, aceste ridicole ore de dirigenție aronzată cu ceva Scriptură.

S.F.: *Eu cunosc situații diametral opuse. Există școli unde nu se face deloc religie, motivîndu-se că ar lipsi preoții care să predea sau că, dacă s-ar găsi pedagogii, ar apărea probleme cu distribuția la ore a elevilor aparținînd diferitelor culte - catolic, mozaic, ortodox, musulman ș.a.m.d. În alte părți, cum e cazul Școlii 72, școală cu o proporție de 60% a elevilor romi, directoarea a „uitat” să spună copiilor că religia e facultativă și opțională. Rezultatele sînt extraordinare, preotul care predă aici s-a impus cu o dibăcie pedagogică specială. Care credeți că ar*

diablog cu **SORIN DUMITRESCU**

trebuie să fie reacția forurilor de decizie în aceste condiții?

S.D.: Cum nu toate școlile au un director ca acela de care vorbeai, care decreteează obligatoriu acest obiect de studiu, tot așa România nu are un ministru al învățămîntului cum se cuvine. Domnul Gheorghe Ștefan (am auzit că e inginer electronist) cred că s-a ocupat foarte mult de problemele electronicii și n-a avut răgazul să mediteze asupra „a lui” cui se mișcă electronii”, asupra legăturilor fundamentale. În schimb, să mediteze la acceptarea portofoliului și-a găsit vreme. Părerile mele e că, dacă vrea să însemne ceva ca ministru al învățămîntului, trebuie să pună mina pe carte, să-i citească pe cei mai inteligenți decît noi toți și să ia o hotărîre cum a luat cea directoare de școală, mult mai nimerită să conducă un minister decît această persoană șovăielnică, ce refuză, cum spunem, șansa ce ne-o oferă istoria. Destinul României nu poate fi despărțit de destinul creștinismului.

Una dintre „descoperirile” postrevoluționare e descentralizarea. Ura și bănuiala - fundamentale gîndirii comuniste - au creat cunoscuta demență generală, societatea centralizată absolut, în care pentru fiecare treabă răspundea tov. Ceaușescu sau tov. Sta-

studiau religie pînă în '45? N-aveam și atunci evrei și musulmani? Dacă dînsii se consideră alți de evrei și alți de musulmani încît nu mai pot să audă textul de cateheză, de pedagogie creștină, să declare că sînt evrei și musulmani și nu vād cine i-ar împiedeca să studieze Torele sau Coranul. N-ar avea decît de cîștigat, rabinul sau muezinul de la sinagoga sau moscheea cu pricina, care le poate face instrucția.

S.F.: *Și catolicii sau protestanții...?*

S.D.: Mie nu mi se pare că există o entitate, protestantă sau catolică excentrică maghiarilor sau germanilor, care să modifice o structură. În Belgia, de exemplu, sînt cursuri pentru diferitele confesiuni, la care elevul se înscrie din capul locului. Problema de fond e că pentru noi deprinderea, familiaritatea cu tematica explozivă a religiei creștine înseamnă nu numai informare - asta ignoră Ministerul Învățămîntului - ci înseamnă revenirea în firescul neamului, odată ce structura sa de profunzime își are temelii în creștinismul ortodox.

Destui intelectuali, mulți prieteni ai mei, nu vreau să-i numesc - nu zic decît iartă-i. Doamne, că n-au știut ce-au zis - s-au împotrivit din capul locului. S-a scris negru pe alb în Lucașăru, ca și în alte

drept potecă de firmituri ce duc înspre identitatea noastră adevărată, adică Dumnezeu nostru. Școlarul ia contact cu mireasma unei învățături nepămîntene, care îi dezvoltă măcar disponibilitatea către valorile etice. Chiar dacă nu crede în Dumnezeu, chiar dacă nu a priceput ce e cu doctrina Sfîntei Treimi, cu Filioque sau cu protestantismul, el termină prin a ști ce nu se cuvine să facă. Se înșeală cine susține că niște ore de etică sînt de ajuns, fiindcă una este forța de convingere a unor exemple cu o consistență arhetipală, mitică, și alta e dirigenția, care uzează de concepte morale abstracte.

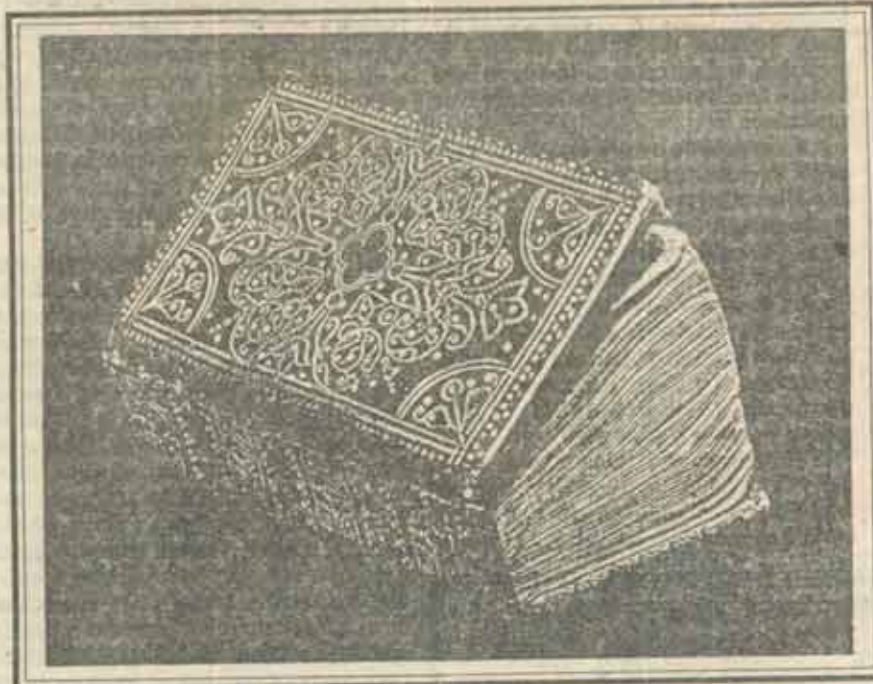
S.F.: *După 45 de ani de comunism, există credință în România?*

S.D.: Se știe, creștinismul rusesc sau bulgar e unul dobîndit, impus politic, prin „decret prezidențial”. Al nostru e în primul rînd apostolic, prin pătrunderea Apostolului Andrei. Pe de altă parte, călugării refugiați la noi din Bizanț, în timpul iconoclastiei și nu numai atunci, s-au topit în etnia satelor românești. Aici, creștinismul e consubstanțial populației. Cînd peste ruși s-a abătut represiunea comunistă, a fost ușor să se distrugă substanța oficială a credinței, puternic instituționalizată. La noi, instituția Bisericii e adesea lipsită de fermitate, pactizează ușor cu oficialitatea, are un fel de apetență pentru compromis. În schimb, forța credinței, forța subliminală are o temeinicie extraordinară. Uneori „s-au scapat caii” în privința catehezelor și a învățămîntului teologic, rezultatul e că la noi s-a dezvoltat un creștinism trăirist; orice creștinism e existențial, trebuie trăit, dar acesta se impune a fi dublat de facultatea cunoașterii dogmelor. Învățămîntul religios în școală prepară viitoarea articularea cu substanța dogmelor. Prin pierderea contactului cu dogmele, la noi s-a dezvoltat un fel de sentimentalism ortodox dulceag, care nu rîmează cu Tradiția, și care a sfîrșit în ritualism. Prin urmare, toată lumea face parastase, și nimeni nu va putea o împiedica să le facă, dar puțini dintre cei ce le săvîrșesc mai știu ce înseamnă parastază. Ați întrebat dacă există credință în România... Nu e, nu e cea care trebuie, dar există ceva alit de temeinic încît toți vor face totdeauna parastase, își vor boteza copiii. Carența vine din absența dimensiunii cognitive, din renunțarea creștinismului românesc de a fi inteligent, și la urma urmei inteligibil, adică mondial. Cînd susții dreptul la libertate al copilului e ca și cum ai spune că noul-născut nu-i poți știrbi facultatea de a discerne între bine și rău. Copilul e liber fiindcă societatea îi livrează libertatea, el o cunoaște ca orbetele. Cîntă lumea știe că a boteza înseamnă a crea baza de har pe care urmează lucrarea individului? N-aș vrea să dau idei, dar cunosc cîteva, puține, cazuri în care respectul libertății a mers pînă la a lăsa copilul nebotezat. Bine, cel puțin, că mai există baza asta de har, a botezului, care e primită, din păcate, ritualist.

S.F.: *Cum vedeți realizată rapid problema programelor și a manualelor?*

S.D.: La această întrebare vă poate răspunde mai bine Părintele Arhimandrit Anania, care s-a întors din America cu niște programe excelente. Avantajul lor e că sînt îndelung verificate și, chiar dacă păstrează anumite clișee, ușor de îndepărtat, structurile sînt solide, acoperind tematica pentru toate clasele. Pot fi confruntate și cu tradițiile noastre manuale de religie; adaptarea trebuie făcută însă cu atenție, pentru că detaliile aparent nesemnificative pot crea confuzii enorme. Și mai e nevoie de ceva: de o mîină de „nebuni întru Hristos” care să-și asume uriașa responsabilitate de a-i deschide cale lui Dumnezeu în inimile școlărilor.

Interviu realizat de **SORIN FAUR**

lin. Normal că după revoluție centralismul a fost atacat, uitîndu-se că unele sectoare trebuie să rămînă, totuși, sub o veghe unică. Nu poți lăsa, de exemplu, la latitudinea fiecărui județ ce biserică demolează sau cum le construiește pe cele noi. În țările occidentale există o comisie unică, investită să aprobe sau să respingă toate aceste proiecte. Ei bine, și în ce privește învățămîntul religios funcționează opinia descentralizării, iar faptul că fiecare își face scrupule ține de un soi de răsfaț postrevoluționar. Fără îndoială că învățămîntul religios trebuie introdus, motivația acestui lucru e acoperită de tradiția poporului român. Toate izbinzile de neam - de la naștere la ponderea istorică și spiritualitate, pînă la detaliile politice se datorează creștinismului ortodox.

S.F.: *Dar, practic, ce se întîmplă cu elevul evreu sau musulman, fără să mai vorbim de des invocata libertate a conștiinței, de care trebuie ținut cont în dezvoltarea personalității individului în formare?*

S.D.: Bine, dar ce făceau oare cei care

ziare ale Uniunii Scriitorilor, că în locul tabloului lui Ceaușescu o să punem chipul lui Hristos și că, în loc de calculatoare, copiii noștri vor avea anafură pe bănci. Repet, lucrurile astea au văzut lumina tiparului, și nu le-a scris Iulian Vlad sau Constantin Dăscălescu, ci oameni dintre cei mai prețuiți - scriitorii. Dacă celui care a scris i se pare că între Ceaușescu și Hristos nu e nici o deosebire, e treaba dumnealui, dar oare pe Gheorghe Ștefan sau pe acești oameni deosebiți - scriitorii - nu-i neliniștește deloc faptul că Mihai Eminescu, cheia de boltă a spiritualității românești, e foarte limpede cînd zice că învățămîntul religios trebuie? Copilul, zice Eminescu, e ca o plantă tină, cu tulpina firavă. Oricine pune un arac și îl leagă, pînă ce tulpina ajunge un vrej sănătos. Asta e învățămîntul religios - baza unei înțelepciuni. Sigur că mai tîrziu, începînd cu pubertatea, se petrece un fel de cădere a ingenuității insului, ceea ce ne determină pe majoritatea dintre noi să înnebunim un răstimp, din păcate avînd durată primei noastre tinereți. Recuperarea se poate face numai cînd această temelie a orelor de religie o vom folosi, ca și Scufița Roșie.

ÎN TRE ADEVAR

O discuție între ALAIN FINKIELKRAUT, GABRIEL LIICEANU și ANDREI PLEȘU

ALAIN FINKIELKRAUT: În țările Europei Centrale și de Est care au ieșit astăzi din comunism, intelectualii au trecut dintr-o dată, fără nici o pregătire prealabilă, de la o rezistență etică în fața puterii, direct la politica activă și la edificarea democrației. Acest rol ei și-l asumă și îl trăiesc mai degrabă ca pe un destin, decât ca pe o ambiție, ca pe o responsabilitate irecuzabilă, decât ca pe satisfacerea unei voințe de putere. Ei nu au aflat sentimentul că sînt la cîrma istoriei, ci pe acela că repară imensele stricăciuni înfăptuite în numele acesteia, chiar cu prețul a ceea ce dă sensul existenței lor, acel turn de fildeș, odinioară atît de mult discreditat, în care era posibil un dialog, în tăcere și singurătate, cu marile texte ale culturii. România nu constituie o excepție în această mobilizare politică a intelectualilor, dar este singura țară din fostul bloc est-european, unde doi filosofi – Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu – care au urmat învățătura aceluiași maestru, Constantin Noica, și au avut aceeași reacție la experiența totalitarismului, au ales astăzi, unul – opoziția, celălalt – puterea.

Înainte de a dezbaterea să capete un caracter mai pronunțat speculativ și pentru a înțelege mai bine specificul situației din România, aș vrea să-l întreb pe cel doi invitați cum își explică această bifurcare și care a fost motivul alegerii lor.

ANDREI PLEȘU: Aș spune că este vorba de însuși modelul prieteniei, al prieteniei ca diversitate acceptată, ca diferență acceptată. Pe de altă parte, trebuie să spun că a fi ministru nu este o opțiune. Am fost pus în această situație la câteva zile după Revoluție. Cineva a spus (cred că Mircea Dinescu): „Acesta să fie ministrul Culturii”. Atunci nu m-am gîndit să fiu ministru; era euforia momentului și un anumit simț al datoriei.

În schimb, ceea ce am ales a fost să rămîn ministru. Și am făcut-o pentru că mă simt mai util printre cei care acționează decât printre cei care vorbesc și comentează.

La noi, în momentul actual, cred că opoziția nu a depășit faza comentariului critic. Trebuie să mai adaug că în prezent mi s-a părut mult mai riscant să fiu în Guvern decât în opoziție și am ales riscul.

A.F.: Aceasta înseamnă, domnule Liiceanu, că dumneavoastră ați optat pen-

tru prudență și comentariu critic?

GABRIEL LIICEANU: Nu cred. Dacă dumneavoastră faceți o delimitare atît de strictă între opoziție și putere, există riscul simplificării problemelor. Andrei Pleșu a vorbit deja de o prietenie, care chiar în această situație de dihotomie, despre care pomenești, rămîne, îmbogățindu-se din jocul propriilor ei nuanțe și contradicții. Dacă prin a fi în opoziție, dumneavoastră înțelegeți participarea neobosită la manifestații și mitinguri, acesta, vă mărturisesc, nu este modelul meu de opoziție. Dar, dacă prin opoziție înțelegeți rămînerea în adevăr, denunțarea minciunii oficiale, atunci, în acest sens, accept că sînt un opozant.

A fost extrem de mult discutată în ultimele decenii problema intelectualului și a angajării. Și, de la Sartre încoace, și odată cu tot gauchismul intelectualității franceze, am aflat cu toții cit de mult se poate înșela un intelectual în angajarea sa, de cîtă orfire este el capabil. Crezînd că deține sensul istoriei, unul despre care își imaginează că există din capul locului, el termină prin a deveni victima (deopotrivă tragică și ridicolă) a propriei iluzii. A te angaja în numele „marilor adevăruri istorice” înseamnă a intra în spațiul riscului și a sfîrși, cel mai adesea, în cel al erorii. În schimb, a rosti ceea ce crezi, a spune micile tale adevăruri în fața marilor minciuni, a te situa în punctul de vedere al victimei, a-ți păstra intactă capacitatea de înțelegere în fața marilor patimi și orbiri – toate acestea reprezintă alt mod al angajării, mai apropiat, cred eu, de rolul pe care se cuvine să-l joace îndeobște un intelectual.

A.F.: Înainte de a trece la definiția care se dă intelectualului în general, aș vrea să mai insistăm asupra definiției românești și să o comparăm cu cea a intelectualului din țările occidentale.

Intelectualul, așa cum era considerat în Franța, de la afacerea Dreyfuss încoace reprezenta apărătorul adevărului. A fost posibil ca el să trădeze această funcție. Se cunosc diverse episoade ale acesteia, dar lumea intelectuală a apărut tocmai pentru a o semnala.

În Europa de Est, cred că s-a dat o definiție mult mai existențială intelectualului. El nu trebuia doar să aprobe adevărul, ci, cum spunea Soljenitin și au reluat apoi

Patocka, Havel, și aici, la dumneavoastră, Doina Cornea, trebuia să trăiască în adevăr. Or, se pare că această dorință de a trăi în adevăr a jucat un rol foarte important în prăbușirea comunismului.

Dar o caracteristică a societății românești ar fi această imposibilitate de a scăpa de minciună. Minciuni despre Revoluție, despre Timișoara, procesul rapid intentat lui Ceaușescu, ca și cum acesta ar fi putut face unele dezbateri ce trebuiau să rămînă neștiute. Minciuni spuse minerilor care au venit în București – zice-se – pentru a pune capăt unei lovituri de stat fasciste. Deci, din acest punct de vedere, vă întreb: dacă funcția unui intelectual este de a trăi în adevăr, cum poate acesta să facă parte dintr-un guvern care nu a renunțat complet să mintă?

A.P.: Firește, pentru un intelectual este esențial să trăiască în adevăr. Și adevărul este cuvîntul-cheie pentru un intelectual. Adam Michnik, care este un adevărat intelectual, are câteva pagini foarte dense și foarte expresive despre destinul tragic al intelectualului angajat acum în politică, în țările cu democrații fragile din Europa de Est. Pentru un politician, cuvîntul-cheie nu este întotdeauna adevărul, ci eficacitatea, spune Michnik. Există uneori această dilemă. Trăiești uneori această dilemă care te obligă să alegi între adevăr, care este esența însăși a vieții intelectuale, și eficacitate, care reprezintă esența activității politice. Să optezi pentru o eficacitate care ar putea să încurajeze, să protejeze o democrație fragilă, ce nu și-a găsit încă deprinderile normalității politice, dar să renunți la tine însuși; sau să optezi pentru un adevăr, poate absolut, dar care riscă să se oprească la principii.

În România încă se minte. Am respirat în minciună timp de decenii, și este o habitudine care nu se uită așa de ușor. Este foarte greu să te dezbari de ea. Se minte pentru că nu se poate spune totul, se minte pentru că nu se știe totul, pentru că mai există reziduuri ale fostelor mentalități. Și se mai minte, pentru că, uneori, în politică, se minte.

G.L.: Sînt de acord că intelectualii care se angajează în politică sînt confrunțați cu o situație paradoxală: ori folosesc mijloacele politice și atunci încetează să mai fie intelectuali, ori, dacă refuză să le folosească, ies din sfera politicului. Ce trebuie făcut pentru a ieși din acest cerc vicios, din acest paradox? Intelectualul are obligația, întotdeauna, să găsească un punct în afara sferei acestui paradox și astfel să-l anuleze. Eu unul am renunțat să mai folosesc termenul de „angajare politică”. Aici, în țările din Est, toți intelectualii se tem extraordinar de contactul degradant cu politicul. Și atunci, în ce mă privește, prefer să folosesc expresia

„morală socială”. Cred că menirea unui intelectual este aceea de a fi un medic de suflute, de a practica o educație tradițională în spiritul valorilor majore ale culturii europene, asumîndu-și, totuși, rolul foarte ingrat al medicului îndrăgostit de pacienții săi, dar care sfîrșește omorît de ei. Pentru că a spune adevărul nu înseamnă cituși de puțin a rămîne la nivelul contemplației. Aceasta implică întotdeauna riscuri, pentru că bolnavii care sînt confrunțați cu adevărul – un adevăr care distruge minciuna unei situații confortabile – protestează cu extremă violență. Avem exemplul minerilor. Intelectualii care au încercat să spună adevărul în fața tuturor acestor categorii sociale, să le explice starea de dezinformare în care au trăit zeci de ani și să le semnaleze riscul perpetuării ei, au fost „uciși” de „pacienții” lor.

A.F.: În legătură cu ceea ce ați spus, aș vrea să vă împărtășesc câteva idei pe care le-am citit într-o carte a Doinai Cornea, publicată în Franța, la editura Criterion, și în care autoarea își pune întrebări într-o manieră critică despre constituirea Grupului pentru Dialog Social ca o formațiune apolitică. Dumneavoastră sînteți printre membrii fondatori ai G.D.S., în decembrie '89. Iată ce scrie Doina Cornea: „Cred că formarea acestui grup ilustrează bine pasul crescit pe care l-a făcut societatea românească, concentrîndu-se înții asupra formațiunilor apolitice. Am pierdut din vedere cu toții, probabil, că, într-o stare de urgență, politicul primează asupra organizării societății civile, că era mai important ca G.D.S. să se constituie imediat într-o forță politică, să ajute partidele să renască”.

Scrupulele intelectualilor, care sînt și ale dumneavoastră, Gabriel Liiceanu, nu cumva au lăsat loc liber vechilor nomenclaturisti, minciunii și dezinformării? Nu era mai bine să fi ocupat locul, chiar cu riscul de a vă murdări mințile?

G.L.: Să ocupi un loc înseamnă să ocupi locul pe o scenă politică și, din aceste încercări, să ieși întotdeauna, orice ai face, murdărit. Aceasta a fost experiența noastră, a oamenilor care am trăit într-o societate totalitară, unde politica și minciuna erau sinonime. Pe de altă parte, societățile totalitare sînt, în mod paradoxal, societăți depolitizate prin excelență. Într-o societate totalitară, politica, adică activitatea prin care un individ participă la destinul unei colectivități și la decizii în ceea ce o privește, este monopolul unei minorități, cîteodată al unui singur om, și expresia unui dictat. Ceilalți sînt reduși la o stare, să-i zicem, infantilă: îi se spune ce trebuie să gîndească, să spună, să facă. De aceea noi sîntem astăzi supuși unei duble presiuni: pe de o parte să ne re-politizăm, pe de altă să dăm altă dimensiune – una morală – politicii. Dacă nu, vom continua să ne aflăm într-o situație într-adevăr dificilă: acceptarea rolului tradițional al intelectualului de la noi, acela de a rămîne în sfera contemplației, sau implicarea și...

A.P.: ...murdărirea. Murdărirea trebuie acceptată. Am spus de la începutul anului trecut: „Accept să mă compromit”. Nu poți să te angajezi într-o acțiune, fără a accepta de la început să te murdărești puțin.

În teologie se vorbește și despre păcatul angelic, care obține murdărirea pe căi pure: prin abținere, absența angajării, lipsa curajului de a încerca și, poate, de a face greșeli. Trebuie să acceptăm că nu sîntem perfecți, că putem să ne angajăm nu întotdeauna foarte corect; dar important, mult mai important, este să existe și oameni care încearcă să facă ceva, chiar acceptînd riscurile promiscuității. Trebuie să ai un anumit curaj pentru a accep-

ȘI EFICACITATE

ta această murdărire. A vrea puterea, a participa la putere, a reprezenta puterea este considerat din principiu ceva murdar. Trebuie să recuperăm puțin necesitatea puterii, ideea că puterea nu este, neapărat, vinovată.

A.F.: Sint uimit ascultându-vă... Am sentimentul că înțeleg poate mai bine un alt aspect al situației românești, în ceea ce are ea specific. În celelalte țări ale din Estul Europei care au trecut prin experiența totalitară, schimbarea politică a fost asigurată prin alungarea de la putere a comunistilor. Cînd în Cehoslovacia protagoniștii „Primăverii de la Praga” au încercat să se întoarcă după începerea „revoluției de catifea”, li s-a mulțumit, iar poporul s-a identificat cu Havel – simbol al disidenței –, chiar dacă el, poporul, nu era foarte disident. În schimb, în România, domnul Iliescu este un vechi membru al partidului comunist, Petre Roman este fiu de nomenclaturist, deci înlocuirea a fost asigurată aproape numai din interiorul fostului partid de guvernământ. Pentru explicarea acestui fenomen există două ipoteze: fie prin specificul său, regimul lui Ceaușescu, cu represiunea sa sălbatică și brutalitatea extremă a reușit să distrugă elitele, fie – și ascultându-vă înclin mai degrabă spre această a doua ipoteză –, poate există ceva aparte în tradiția intelectuală, culturală a României, care ar fi mai antipolitică decît celelalte țări din Est, unde disidenții nu se tem de compromis. O mărturie în acest sens constituie în Franța opera literară a lui Eugen Ionescu și a lui Emil Cioran, marcate de un pesimism absolut și care nu are nimic în comun cu politicul.

G.L.: Trebuie să vă mărturisesc că raportul meu cu puterea este foarte contradictoriu. Pe de o parte, puterea reprezintă un guvern și un președinte care au cerut minerilor să invadeze Bucureștiul și care, în plus s-a complăcut în minciună luni întregi. Puterea reprezintă un Parlament lamentabil alcătuit din inși de mîna a doua intrați acolo de-a valma pe listele F.S.N.-ului. Dar puterea mai reprezintă și un guvern care în prezent, încearcă, pe un fundal economic apocaliptic, să înfăptuiască reforma care să ne orienteze către Occident. Puterea înseamnă de asemenea – și aici mă aflu într-o situație cu totul specială – un guvern în care prietenul meu Andrei Pleșu este ministru al Culturii. Înțeleg foarte bine că el este într-o situație extrem de dificilă: este asimilabil cu un guvern sub care, de pildă, s-au petrecut evenimentele de la jumătatea lui iunie, dar tot el este reprezentantul celor care au făcut posibilă nașterea editurii pe care o conduc, prima instituție de stat privatizată menită să joace un rol extraordinar în istoria schimbării mentalităților și care publică deopotrivă marile cărți ale antitotalitarismului sau altele despre evenimentele din iunie, de pildă. El este cel care l-a invitat să lucreze în România pe marii noștri regizori izgoniți și cunoscuți în toată lumea. Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Andrei Șerban. Ministerul condus de el finanțează un film despre Piața Universității și tot Andrei Pleșu este cel care l-a eliminat, în bună parte, pe vechii activiști din Ministerul Culturii.

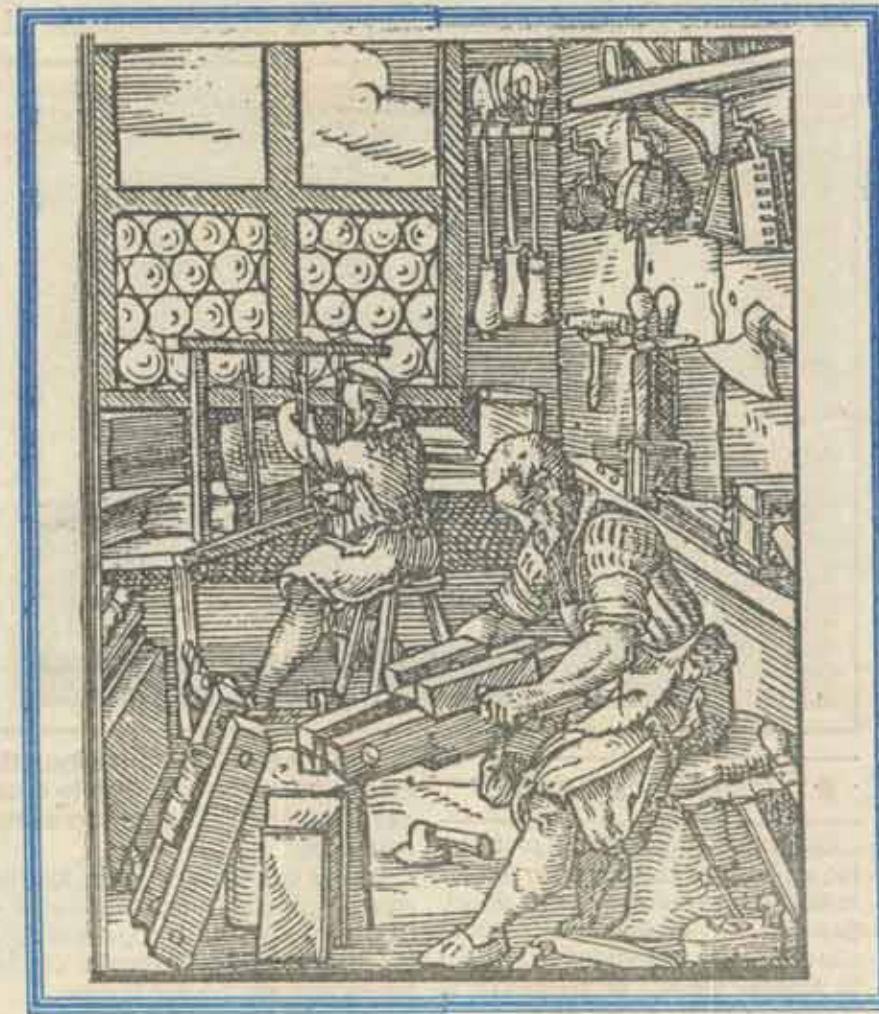
A.F.: Întrebarea mea era mai precisă: faptul că astăzi, în România există un guvern care asigură tranziția către economia de piață și în fruntea căruia se află un fost comunist și fiul unui nomenclaturist, ține de o carență a societății românești și, poate, a elitei românești? De ce această se întâmplă numai în România, nu și în altă parte?

A.P.: Făcînd o comparație între țările din Est, se poate păcătu prin analogie. Situația este total diferită în România, și a fost total diferită, comparativ cu celelalte țări din Est. Totul a fost diferit: dictatura, modul de schimbare a dictaturii, efectele acestor schimbări. Trebuie să încercăm să înțelegem specificitatea românească și aici vă dau dreptate. Nu pot spune că intelectualitatea română în general nu a avut exercițiul politicii. Din contră,

România modernă a fost înfăptuită de către intelectuali. După 1918 au fost generații de intelectuali angajați în politică și au continuat să activeze pînă la al doilea război mondial. Se vorbea de o pasiune abuzivă pentru politică, fiindcă, în România, cei mai străluciți intelectuali au eșuat în politică. De obicei, nu erau foarte buni politicieni, trebuie s-o spun. Modelul

platonician a funcționat întotdeauna perfect. Intelectualul era cineva care făcea gafe, dar le făcea dintr-un entuziasm total, și fără să renunțe. După război, odată cu instaurarea comunismului, a avut loc o mișcare contrară și intelectuali români au învățat să devină pasivi, dezangajați, au fost persecutați de politică, s-au aflat într-un raport conflictual acut cu politica.

După evenimentele din decembrie 1989, intelectuali au trebuit, după o jumătate de secol, să reinvețe să gîndească politic, să se angajeze politic, să redevină activi. Și realitatea dovedește că acest efort este foarte greu, că există probleme de adaptare, nepotriviri, confuzii mentale, și în primul rînd, o confuzie între disidența, pe care n-au făcut-o cu adevărat înainte, și opoziția pe care va trebui s-o facă de acum înainte.

A.F.: Sint astăzi disidenți care ieri nu existau...

G.L.: Cred că ar trebui dezvoltată această idee, pentru a explica specificitatea românească, în raport cu celelalte țări din Est. Este adevărat că noi nu am avut – cred că Ceaușescu constituie totuși o explicație – o istorie a disidenței. Havel, Michnik și alții au făcut opoziție mulți ani. În această perioadă în România au fost numai cazuri izolate: Paul Goma, Doina Cornea, în rest, nimic. La noi, nu a existat, deci, o tradiție a disidenței, căci forța coercitivă a fost, în această țară, enormă.

A.F.: Și astăzi, credeți că este vorba de o recuperare? În loc să facă o opoziție constructivă într-o țară angajată pe calea democrației, intelectuali se defulează făcînd pe disidenții unu regim pe care îl consideră drept comunist, atunci cînd nu este de fapt, numai pentru a avea conștiința împăcată? Așa cum în Franța, după eliberare, mulți și-au asumat rolul de luptători în Rezistență?

A.P.: Mă gîndesc că acum, în România, există o tipologie a opoziției. Există în primul rînd opoziții din resentiment. Sint cei care au suferit înainte, prizonierii politici, cei care au trecut printr-o experiență înfricoșătoare, de neuitat, și pentru care trebuie să avem întotdeauna o afecțiune deosebită, un foarte mare respect. Sint cei care nu și-au încheiat conturile cu cei care i-au chinat. Această opoziție din resentiment este legitimă, justificabilă, dar, după opinia mea, ea nu reprezintă, încă, o atitudine politică. Este mai mult o problemă personală. Angajează prea mult destinul personal în treburile comunității. Mai implică și o anumită amarăciune de fond, care nu este atmosfera cea mai eficientă pentru a întreprinde o acțiune politică. Există apoi ceea ce eu aș numi opoziții „de compensație”, cei care au avut al doilea curaj, deosebindu-se de cei

torilor, dar care nu și-au dus contestarea atât de departe încît să riște ceva mai mult. Acești oameni sint acum foarte activi, dinamici, exuberanți chiar, în efortul lor de opoziție. Dar mai există, și nu trebuie să uităm, adevărații opoziționiști. A patra categorie, formată din oameni responsabili, foarte puțini și, din păcate, foarte puțin articulați într-o doctrină de opoziție. În România nu se face încă opoziție.

G.L.: Ceea ce vrea să însemne: cei care au fost opoziționiști pe timpul lui Ceaușescu și care au rămas în opoziție și astăzi: Doina Cornea, Gabriel Andreescu și alții. Dar, este adevărat, opoziția în sensul adevărat al cuvîntului nu are un program constructiv, nu a fost capabilă să ofere o alternativă, alta decît manifestațiile și mitingurile. Atîta timp cît nu apare un program alternativ realist și coerent și o figură politică în stare să-l impună, în România nu va exista decît o opoziție sterilă.

A.P.: Mai există pericolul de a te închista într-un singur rol: acela de a fi fost disident și de a rămîne așa pînă la capăt. Este o prezumție să te crezi definitiv instalat în adevăr.

A.F.: Dar nu este o prezumție să reacționezi la dezinformările guvernului?

G.L.: Există oameni care nu au renunțat să întrupeze conștiința critică a societății, și cred că este firesc așa. Este foarte bine să avem o categorie socială capabilă să practice funcția critică a intelectualului. Dar mai este o problemă esențială, pe care am evitat-o pînă acum moștenirea noastră dină citava decenii de comunism. Acum fac apel la o idee pe care, în filiația lui Levinas, v-aș asumat-o înțînirea cu celălalt. Moștenirea noastră particulară a fost nefasta înțînirea cu „celălalt”. Într-o societate totalitară, comunistă, „celălalt” este asimilat cel mai adesea cu tortionarul, cu adversarul care te zdrobește, te chinuie, care intervine arbitrar în destinul tău. „Celălalt” este, în cel mai bun caz, un delator, și nicidecum posibilul partener într-un dialog infînit.

Problema noastră, astăzi, este recuperarea acestui sens al înțînirii cu celălalt: nu ca dușman, ca adversar, ci ca partener la o aventură comună. Cuvintele-cheie ale strategiei totalitare au fost întotdeauna legate de violență și negativitate: să-l zdrobești pe celălalt, să-l urăști, să înveninezi atmosfera socială. Încercăm să ieșim astăzi dintr-un infern al negării, avînd adînc cultivate în noi reflexele urii.

A.P.: Totuși „infernul sint ceilalți” a spus-o un capitalist.

G.L.: Oh, nu! În țările occidentale marxismul a fost întotdeauna o ideologie de paradă. Infernul l-am trăit noi, aici, și doar noi știm ce înseamnă cinismul unei societăți infernale care își spune „paradis”. Problema întregului Est european este de a recupera purgatoriul, eliminînd dintr-un gest memoria infernului și obșesia paradisiului.

A.P.: Trebuie să mai spunem că marxismul a fost unul dintre cele mai ambigue daruri pe care intelectuali l-au făcut politicii. Pentru că Marx era un intelectual, și iată ce se întîmplă cînd un intelectual cu doctrinele sale convinge un mare număr de oameni.

A.F.: Credeți că se poate reduce forța marxismului doar la aceasta și să se impute întreaga responsabilitate numai intelectualilor?

A.P.: Nu. Trebuie să se știe că intelectualul nu reprezintă, din principiu, ceva suprem, de neatinș, legitim. Un intelectual nu este o garanție de moralitate, de gîndire corectă. Un intelectual poate să se înșele, să nu aibă caracter. Intelectualul este ceva important, dar nu reprezintă în mod necesar culmea summum-ul umanității.

A.F.: Nici în Franța intelectualul nu este considerat astfel. La începutul dezbaterii noastre spuneați că dumnezeosetă aveți împreună un punct comun: sîi fosti discipoli ai abeluași filozof alas Constanțin

(continuare în pagina 13)

PIAȚA UNIVERSITĂȚII - IERI

Greva foamei

Greva foamei a devenit un fenomen de maxim interes pentru opinia publică românească în timpul manifestației din Piața Universității. Află omul mediu, cât și corpul medical, au fost surprinși de amploarea pe care a luat-o această formă de protest, despre care știau prea puține lucruri. Din păcate, persistă încă o proastă informare privind greva foamei, ceea ce face ca această formă de luptă să fie adesea receptată impropriu. Paginile de față își propun să contribuie la completarea unor asemenea lacune.

● Repere istorice

Prima grevă a foamei consemnată documentar este cea făcută în India Antică de un brahman, în fața casei unui om care îl nedreptățise. Protestatarul a continuat greva pînă la moarte. Într-un mod asemănător au reacționat unii amerindieni în fața abuzurilor făcute de conchistadori.

În vremurile mai noi, grevele foamei încep să se manifeste ca forme de protest în închisorile Rusiei Tsariste. În 1909, într-o închisoare din Anglia, un grevist este alimentat cu forța.

În anii '30 începe disputa medicilor privind greva foamei. Profesorul Haneau o asimilează cu o sinucidere. În 1952, Consiliul Național al Ordinului Medicilor din Franța declară că medicul nu este subordonat administrației în acțiunea sa de asistare a grevistului foamei.

În 1958, în Codul Penal francez se introduce articolul (390, d): "alimentația forțată este posibilă, dar nu obligatorie - decizia și responsabilitatea sunt în întregime medicale".

Cifrele record în materie s-au stabilit în 1920, în închisoarea Cork din Irlanda: 94 de zile de grevă, și în 1970, în închisoarea Leeds din Anglia: 375 de zile de grevă cu alimentație forțată.

Există și situații în care greva foamei s-a continuat pînă la moarte (10 cazuri în închisoarea Maze din Belfast și un caz în R.F.G., ultimul aparținînd formației "Armata Roșie").

● Considerente generale

Greva foamei este o luptă lucidă și responsabilă, aparent cea mai pasivă, cu asumarea conștientă și rațională a riscului presupus de întreprinderea voluntară a alimentației.

Greva foamei este un fenomen complex, care poate fi analizat din punct de vedere politic, social, administrativ, juridic și medical.

Greva foamei nu se înscrie în zona de interes a psihiatriei, întrucît declanșarea ei nu constituie rezultatul unei decizii patologice, produse de vreo tulburare mintală. Din contra, ea este o non-maladie.

Unii (J.P. Restellini) consideră că greva foamei capătă o reală valoare doar într-un mediu în care foamea poate fi oricînd satisfăcută, și își pierde în mare parte importanța dacă se desfășoară în condiții de malnutriție acută, închisori și lagăre

din regimuri totalitare. E clar că cei care emit asemenea păreri n-au cunoscut niciodată mediile respective.

Pînă în prezent, nimeni nu a recunoscut grevelor foamei în mod explicit, statutul legitim ca formă de luptă.

● Modalități de receptare a grevei foamei

Greva foamei este receptată în mod diferit, după reprezentările pe care oamenii le au asupra semenilor lor capabili de a-și domina senzația de foame. Experiența acumulată în decursul primăverii trecute în Piața Universității ne permite să vorbim despre trei reacții tipice:

1) Grevistul foamei este privit cu admirație extremă, fiind considerat un erou, capabil să-și depășească condiția umană obișnuită.

2) Grevistul foamei este un om anormal psihic. Aceasta este reprezentarea celor care consideră orice manifestare care le depășește puterea de înțelegere drept anormală.

3) Grevistul foamei rezistă doar datorită unei intervenții miraculoase, supranaturale.

Putem răspunde tuturor afirmînd că grevistul foamei este un om perfect normal sub aspect psihic, dotat însă cu o voință extrem de puternică.

reacționale, uneori cu caracter de marcată vehemență, stare explicată de unele situații date, ce pot apărea în contextul luptei lor. Pentru specialistul avizat, impresia de echilibru nervos oarecum instabil nu poate falsifica decelarea corectă a discernămintului, totdeauna păstrat. Menționăm că în stările reacționale deosebit de violente, ce pot apărea uneori, grevistul poate fi un scurt timp privat de capacitatea de reflexie, dar nu de discernămint în legătură cu riscul menționat.

De altfel, starea de spirit ce caracterizează luptătorul grevist mediu este de tonus psihic remarcabil, ste-

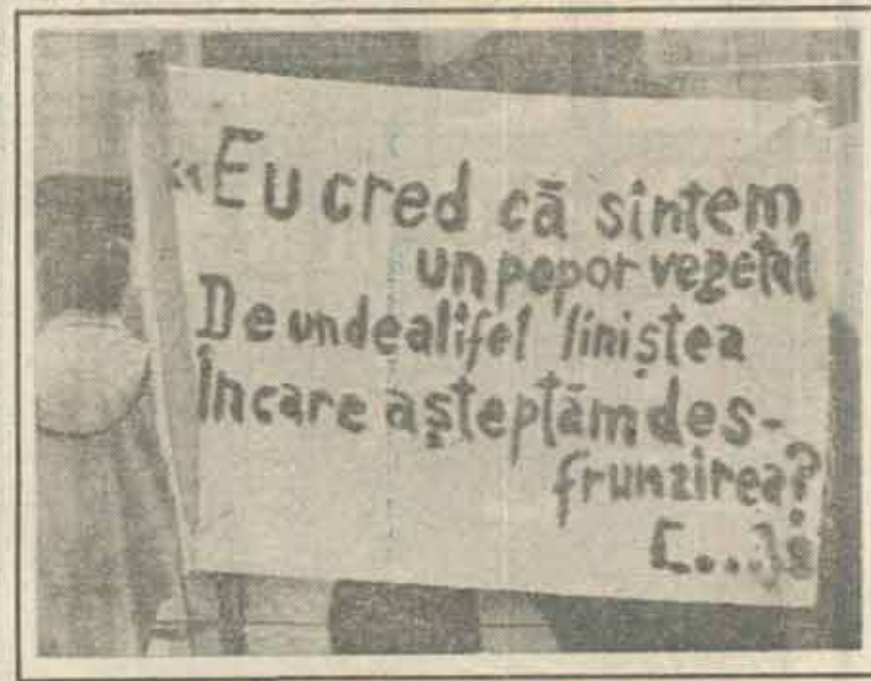
iluzia că deține cheia conflictului.

Grevistul foamei trebuie să vadă în medic un profesionist care este în slujba sa ca medic, și nu ca aliat politic. Medicul va trebui să precizeze că nu este avocatul greviștilor: el protejează individul care militează, nu forma sa de luptă.

Este de dorit ca, încă de la început, medicul să solicite semnătura de acceptare a sa de către grevistul foamei, ca formă de opțiune a asistenței medicale, și chiar precizări privind rolul său în momentul în care grevistul ar deveni incapabil de a mai răspunde la întrebări, din cauza pierderii conștiinței.

Medicul poate să acorde primul ajutor în caz de necesitate, dacă acest lucru i se permite, și în același timp trebuie să servească drept garant, în fața opiniei publice, în legătură cu onestitatea gestului de grevă. El poate îndeplini acest ultim rol doar dacă i se permit examinări clinice și explorări de laborator minimale, ale căror concluzii le va sintetiza în buletine medicale absolut conforme cu realitatea, permițînd astfel administrației să ia decizii în perfectă cunoștință de cauză.

Una dintre dominantele activității medicului care asistă grevistul foamei constă în atmosfera de insecuritate în care este obligat să își desfășoare activitatea - întrucît acționează în cadrul unui conflict. Insecuritatea sa este de ordin juridic, dar el este confruntat și cu două dileme deontologice.

● Grevistul ca luptător

Grevistul foamei este un protestatar, un luptător lucid, și el nu trebuie în nici un caz confundat cu un sinucigaș. Ca unic proprietar al corpului său (punct de vedere foarte popular în Statele Unite), el atentează la sănătatea sa ca mijloc de presiune asupra unei autorități, nu pentru că vrea să moară, ci - paradoxal - pentru că vrea să trăiască, dar vrea să trăiască altfel.

Pentru medicul care asistă grevistul foamei, problema esențială este cea a discernămintului, adică el va trebui să constate dacă (1) grevistul este conștient de riscul pe care și-l asumă refuzînd hrana și dacă (2) este perfect lucid.

Se poate constata și apariția, pe parcursul grevei foamei a unei stări

nic, cu o notă evidentă provocantă, chiar agresivă uneori. Este în orice caz la antipod față de depresivul melancolic.

O notă comună greviștilor foamei este suspiciunea - uneori extremă - față de necunoscuți, infiltrații, provocări posibile, alimente oferite provocator sau băuturi trucate.

● Medicul ca intermediar - neutralist

Medicul este un intermediar între grevistul foamei și societate, dator să-și păstreze neutralitatea. Oricum, soluția grevei foamei nu este medicală, ci administrativ-politică. Medicul va trebui să rămînă loial - în același timp - grevistului, autorității, societății - și propriului său crez. El nu trebuie în nici un caz să-și facă

● Prima dilemă

Ea se referă la antagonismul aproape insuportabil pentru medic, dintre obligația de a asista neputincios la degradarea progresivă a sănătății unor oameni care îi sînt încredințați, sau - mai mult - și-au manifestat opțiunea pentru persoana sa, și însăși rațiunea existenței sale ca medic. Trebuie văzută aici alegerea dureroasă pe care medicul este obligat să o facă între reprimarea reflexului său de profesionist al cărui sens este tocmai salvarea unei vieți în pericol și necesitatea absolută de a trebui să respecte integral voința individului, care în multe cazuri refuză categoric asistența medicală. Din observarea pasivă a degradării sănătății celor care îi sînt încredințați decurge și o parte a insecurității

... SI ASTĂZI

juridice în care este plasat medicul, fără voia sa. În acest caz, medicul este concomitent IMPLICAT dar și EXCLUS. De fapt, sensul existenței sale de medic este tocmai INTERVENȚIA TERAPEUTICĂ, recomandată chiar și în asemenea cazuri de către DECLARAȚIA DE LA GENEVA din 1948, care stabilește că pentru medic trebuie să primeze necondiționat respectul pentru viața umană. După acest document, au urmat — în mediul carceral — decenii de atitudine autoritară din partea medicilor (cu violarea flagrantă a voinței individului) care asimilau, în mod simplist, pe luptătorii-greviști cu niște sinucigași, de unde și recurgerea la alimentația forțată pe tubul esofagian.

Și aici însă concepțiile s-au schimbat. În 1975, ASOCIAȚIA MEDICALĂ MONDIALĂ a decis în a sa DECLARAȚIE FINALĂ că: „alimentația artificială forțată este un tratament crud, inuman și degradant. Ea este proscrisă în numele respectului libertății individului și a drepturilor omului”. De atunci au dispărut atitudinile autoritare ale medicilor, ca și tendința lor la intervenționism terapeutic obligatoriu, instanța de decizie absolută și inviolabilă fiind doar grevistul.

Acuzația de non-asistență față de o persoană în pericol este anulată de respingerea de către cel în suferință fizică (dar integru psihic) a ajutorului de urgență. Pasivitatea aparentă a medicului este însă dublată — conform unui vechi precept medical — de o expectativă atentă, medicul fiind totdeauna pregătit să intervină dacă i s-ar permite, și dacă împrejurările clinice o impun, deși nici un gest medical nu este posibil fără permisiunea expresă a celui suferind.

● A doua dilemă

A doua dilemă a medicului se datorează concurenței dintre tentația de a ceda presiunilor administrației și tentația de a descuraja pe greviști să continue lupta, în dorința de a le apăra sănătatea. Această dilemă face ca medicul să fie în permanent pericol de a-și pierde neutralitatea. Întotdeauna, părțile așteaptă de la medic un rol pe care nu și-l poate asuma: auxiliar al administrației sau avocat al greviștilor.

Medicul are totodată sarcina de a evita radicalizarea părților, misiune care pune de asemenea în pericol neutralitatea sa.

● Administrația ca adversar al tuturor

În fața fenomenului de grevă a foamei, administrația are interesul și obligația de a o dezamorsa rapid. Această obligație este onorată în special în Occident, în mediul carceral, întrucât opinia publică este totdeauna neplăcut impresionată de declanșarea grevei. Se poate presupune totodată că administrația nu are interesul să ducă spre moarte pe vreunul dintre greviști.

Cea mai firească atitudine este aceea de a antura pe greviștii foamei cu personal medical, arătând astfel că poartă interes oamenilor și fenomenului și descărcându-și o parte din

răspundere pe umerii medicilor. Din păcate, deseori, reacția structurilor puterii este una de forță, întrucât se simte provocată, sfidată, și nu are la îndemână obișnuitele sancțiuni, căci de această dată nu sînt încălcate legi ori regulamente. Încercarea autorităților de a descuraja medicii ce vor să se ocupe de greva foamei este o greșeală ce cade sub incidența legilor penale, iar moral este un abuz detestabil.

● Punctul de vedere juridic

Greviștii nu au obligații juridice specifice. Cu totul alta este situația administrației, căreia îi revin cele mai mari responsabilități juridice. Dezamorsarea stării conflictuale stă numai în competența structurilor dotate cu putere.

Administrația are datoria de a cere buletine medicale, pentru a ști în permanență care este situația stării de sănătate a greviștilor. Administrația nu are dreptul să forțeze în nici un fel pe greviștii foamei, întrucât ei sînt apărați de art.4 din DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI: „Se poate face orice nu lezează o altă persoană”. Or, luptătorul-grevist este unicul proprietar al corpului său.

În plus, orice nu este interzis de lege nu poate fi împiedicat.

Există mari semne de întrebare relative la responsabilitatea medicului, lăta cîteva: cui revine răspunderea unui deces imprevizibil? Cui revine răspunderea unui deces, decis în scris de grevistul cu discernămintul nealterat? Ce se întâmplă dacă, după instalarea perfuziei, după apariția stării comatoase, apar totuși sechele ireductibile?

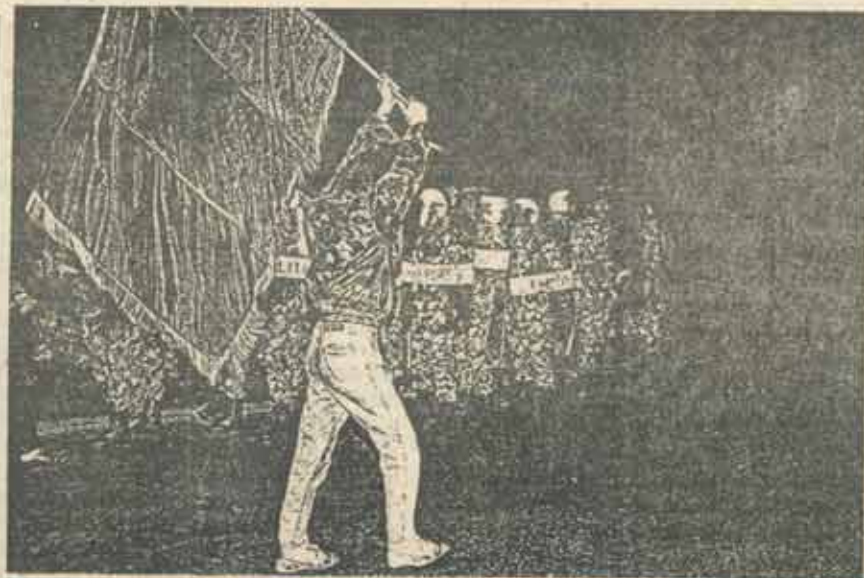
Art.7 din Codul Deontologic francez stipulează că: „voința bolnavului trebuie întotdeauna respectată integral”.

Acuzația de non-asistență medicală față de o persoană în pericol nu poate fi adusă medicului, căci el nu se abține voluntar de la acordarea primului ajutor, ci împiedicat de refuzul categoric al bolnavului. Singura precauție pe care o va lua medicul este aceea de a constata prezența discernămintului.

De fapt, nu există reguli care să protejeze o asemenea formă de luptă socială și politică, neexistînd stipulat dreptul la greva foamei așa cum există legi ce permit dreptul la grevă.

În orice caz, statul are obligația de a pune la dispoziție mijloace complete pentru cei care pot ajunge în pericol de moarte.

Dr. DRAGOȘ NICOLESCU

Arena și Agora

Una dintre particularitățile societăților totalitare o reprezintă dubla domnie absolută a incompetenței și brutalității, ce se constituie într-un soi de „pături” sau „categorii sociale”, indiferent că se numesc nomenclatură ori birocrație. Ele formează, oricum, o veritabilă armată, puternică și uriașă. Problema ce s-ar ridica automat, la o analiză amănunțită a acestei trăsături specifice, este sursa din care provin componentii acestei infrastructuri, de calibrul și calitatea organizațiilor secrete mafioase. Din ce soi — mai limpede spus — de material uman sînt recrutați acești mercenari, ce se disting prin neomenia și scăzutul lor nivel moral și intelectual? Întrebarea, care a format subiectul unui articol de mai demult, încetase să mai reprezinte o obsesie, însă mi-a fost reactualizată în seara de 22 aprilie, după ce am reușit să „evadez” din menghina „forțelor de ordine”, strînsă pe neașteptate pentru a-i prinde pe reporterii aflați în Piața Universității, cu ocazia binecunoscutului aniversării de un an de la declanșarea feeriei, alături de sperate în patetismul ei, cunoscută în scurtă vreme sub denumirea de Golania. Intervenția, de o violență ce a reamintit data de 21 decembrie 1989 (minus tancurile și gloanțele), a „trupelor speciale ale poliției”, a umplut de revoltă, ură și oroare, încă o dată, oameni de pe toate meridianele. (Despre noi, cei de acolo, ce să mai spunem?) Ne-am mai făcut, pentru a cita oară?, de risul — sau, poate, plînsul?! — lumii civilizate. Batalioanele de jandarmi, înzestrați, pe lângă câști, scuturi și bastoane, și cu bocanci deosebit de solizi, au năvălit în spațiul acela ce se constituise, pentru mulți dintre noi, cu un an în urmă, într-o a doua casă, precum o turmă de bizoni înfuriați: vîlajani de pînă la doi metri înălțime și de o greutate proporțională, măturînd, în rafalele pasului alergător și ale bastoanelor lovite pe scuturi, tot ce se afla în fața lor. Au călcat florile dispuse pe asfalt, au răsturnat, imbrîncit, azvîrlit cît colo oameni de toate vîrstele, ca niște buldozere. Analogiile se învîrtesc într-un cerc restrîns: bizoni, bivoli, buldozere, pluguri. Fiindcă în spațiile „canuri” de „2 x 1 m”, a echipamentului-armură și a „armamentului”, se afla un factor cu mult mai important, cel mai periculos de fapt, care le însuflețea și le conferea forța motrice și capacitatea distructivă: ura. Sau, poate — la antipod — lipsa oricărui sentiment. Un hand-cap afectiv, o carență de ordin psihic. Manifestarea laturii reziduale a psihicului și a societății. Deși, prima ipoteză pare mai verosimilă. Seta cu care distribuiau lovituri

cu bastoanele și cu bocancii, forța cu care foloseau scutul pe post de catapultă, pofta cu care au pomit la asaltul Pieței — toate acestea trezeau, pe lângă spaimă, oroare și revoltă, o silă imensă asociată cu o nedumerire: în mijlocul vârtejului general, nu puteam să nu mă întreb, crispat, ce anume sînt creaturile acelea care se mișcă exclusiv în sensul și cu forța de izbire a unui ciocan pneumatic ori a unui piston hidrolic? Ce îi determina să dorească cu atita intensitate vătămarea, lovirea și zdrobirea unor oameni necunoscuți, pașnici, neînarmați, mulți dintre ei în vîrstă? Ce îi făcea să „piseze”, repetat și consecvent, cu bastoanele și să împingă cu scuturile în masa semenilor lor, așa cum un copil lovește, irepresibil, cu piciorul într-un mușuroi, din plăcerea de a-l vedea sfîrîmat, iar pe furnici — alergînd înnebunite? Ce satisfacție secretă și perversă îi presa dinăuntru lor, efect al vreunui complex obscur și rușinos? În fața unor asemenea entități, funcția de comunicare se blochează, iar rolul limbajului se găsește abolit.

Cine sînt acești — după aparență, cel puțin — oameni? De unde au venit ei? Cu ce s-au ocupat ei înainte de a se fi înrolat în slujba aceasta? (Mă refer, cu predilecție, la „apeviști”, la grația profesionaliști și abia în al doilea rînd la militarii în termen.) În ultima vreme, oameni de toate meseriile se transferă la Ministerul de Interne, inclusiv la trupele de jandarmi. Sînt atrași de salariile, pare-se, fabuloase. Dar un salariu, chiar și fabulos, poate insufla ura sau — după caz — nesimțirea de a izbi în oameni precum în sacii de cartofi? Ce ar fi făcut ei, într-o lume normală, care nu ar fi avut nevoie de atita Securitate, S.R.I., jandarmerie, poliție militară, U.S.L.A.? Ce meserii ar fi practicat, cum s-ar fi împăcat cu ei înșiși, cu subteranele lor probleme interioare? E adevărat, de parlagii și sacrificatori — pentru a oferi numai un răspuns — a fost și probabil va fi nevoie totdeauna și pretutindeni... Ce au fost, totuși, nomenclaturii de toate eșaloanele de după 1945, înainte de 1945? Întrebarea aceasta persistă — în ce mă privește, cel puțin. Aceasta, împreună cu încă una, geamănă și derivată implicit din prima: ce am putea face cu aceste „categorii sociale” (inclusiv cu vajnicii jandarmi), în caz că vom reuși, totuși, să obținem o guvernare care să-și merite titlatura și să creăm pînă la urmă societatea civilă și democrația mult visate? Ce ne vom face, atunci, cu ei?

NICOLAE BALTA

TRIUMFUL RAULUI

După zece luni de la autolovitura de stat din 13 iunie 1990, după ce toți cei care au dorit să afle cum s-au desfășurat incidentele acelei zile au putut să o facă, după ce s-au scris cărți dedicate acestui subiect, justiția română s-a pronunțat și ea, în fine, asupra evenimentelor. Ritualele punitive degenerate în farsă pseudo-justițiară, a anatemitat - în limbaj mai tehnic, a condamnat - un grup de persoane cărora un destin absurd și capricios le-a hărăzit rolul de țapi ispășitori ai înscenărilor pe care o mină criminală le-a înfăptuit în acea lună a 21 de 13 iunie.

Lectura rechizitoriului prezentat de procurorul Dinu Emil Dumitru, de la Procuratura Municipiului București, produce un acut sentiment de zădărnici și deznădejde. La ce bun să scrii rapoarte, să mărturisești adevărul, să reconstitui faptele, dacă discursul puterii își menține același ton arrogant și mincinos? Rechizitoriul reprezintă un document pur ceaușist, în care faptele sunt fie falsificate, fie interpretate aberant.

Rechizitoriul ne explică - încă din primul paragraf - că la manifestația din Piața Universității participaseră „grupuri de persoane incapabile să înțeleagă sensul și complexitatea transformărilor inițiate de Revoluția din Decembrie 1989 (...) care tindeau spre crearea unui climat social anarhic, de dezordine și poluare morală, propriu comiterii de fapte antisociale, sub pretextul manifestării unor cereri, proteste și nemulțumiri față de unele decizii ale organelor puterii și administrației de stat”.

Agresiunea brută a poliției din zorii zilei de 13 iunie împotriva greviștilor foamei (cantonați într-un perimetru ce se bucura de ocrotirea Ministerului Sănătății) și a celorlalți protestatari este prezentată drept o acțiune ce urmărea - printre altele - luarea unor măsuri de ocrotire față de minorii lipsiți de posibilități de

creștere și educare în cadrul familiilor din care proveneau, ce și găsiseră adăpost sau fuseseră ademeniți în zona respectivă. Unii dintre minorii ocrotiți ulterior de poliție au nimerit în închisoare, împreună cu infractorii de drept comun, care i-au copleșit cu iubirea lor frustă și bărbătească.

E ușor de imaginat cum continuă un rechizitoriul care debutează atât de lamentabil. Combaterea sa ar necesita rescrierea Raportului despre evenimentele din 13-15 iunie ca în altele alte diversități profesionale, demontarea lor presupune un efort greu de acoperit de un amator. Vom aminti doar că, în conformitate cu rechizitoriul, mai multe persoane, oneste și respectabile până pe 13 iunie, și-au pierdut subit mințile în seara acelei zile, transformându-se în bălăuși, atacatori și incendiatori.

În această situație s-ar fi găsit - încearcă să ne convingă rechizitoriul - și distinsul arhitect Corneliu Borcoman, autor al mai multor lucrări de specialitate, posesor al unor premii de arhitectură și - fatalitate! - membru al P.N.T.

„La locul de muncă și în societate inculpatul a avut o comportare civilizată - consemnează plin de candoare rechizitoriul - nefiind semnalat cu manifestări de nesocotire a normelor legale până la săvârșirea faptelor care constituie obiectul de cercetare al prezentei cauze”.

Ochiul justiției îl urmărește pe „inculpatul” pe parcursul zilei de 13 iunie, fără să observe nimic supăraător, până în locul fatidic numit Piața Universității. Abdicând de la elementarele obligații cetățenești care îi reveneau - continuă, muștrător, rechizitoriul - inculpatul nu numai că nu și-a manifestat dezaprobarea față de acțiunile violente în curs de desfășurare, dar s-a alăturat grupurilor de persoane care au început să se adune în Piața Universității și care exteriorizau trăsături violente, agre-

siune și și exprimau intenția de a se deplasa spre sediul Televiziunii Române pentru a continua acțiunile de dezordine și devastare din centrul orașului”.

Autorul rechizitoriului pare să nu cunoască videocaseta dată pe post luni 18 iunie 1990, unde se vede clar cum militarii din jurul clădirii TV se dau la o parte spre a nu stăpâni accesul manifestațiilor, întrucât declară că militarii „erau supuși agresiunii”. Totodată, pare a nu ști că domnul Borcoman, care intrase pașnic în clădire - unde se aflau și persoane care au dat curs apelului președintelui Iliescu de a veni să apere Televiziunea - fusese bătut violent de polițiști înarmați cu bastoane.

Rechizitoriul nu reține nici un fel de violență făptuită de Corneliu Borcoman, dar cu toate acestea îl declară vinovat - vinovăție care atrage un an de închisoare, cu suspendarea efectuării pedepsei.

În cursul cercetărilor inculpatul s-a situat în mod constant pe o poziție sinceră, contestând însă că ar fi executat personal acte materiale de distrugeri de bunuri și valori, dar această împrejurare nu exclude încadrarea jandicilor a faptelor sale la textele de lege arătate la pct. 1 al rechizitoriului deoarece acțiunile sale au fost coor-

donate material și intelectual cu acțiunile celorlalți participanți, completându-se reciproc cu acestea și contribuind la producerea rezultatului socialmente periculos.

Apartinând unei activități indivizibile de executare, acțiunile inculpatului au fost caracterizate sub aspect subiectiv prin intenție față de rezultatul produs integrându-se actelor de executare, deci de coautorat, indiferent de valoarea contributivă separată la producerea rezultatului survenit.

De altfel, practica judiciară a stabilit că, în asemenea cazuri nici nu este necesar, pentru determinarea poziției juridice a fiecărui participant, să se stabilească care anume dintre ei a distrus anume bunuri sau valori din totalul celor distruse, care constituie urmarea activității infracționale.”

Nu ne rămâne decât să sperăm că Procesul Comunismului se va judeca mai lucid și mai corect decât procesul acestor oameni nevinovați și ghinionisti. Altfel, mulți dintre cei care împart justiția - pentru a nu mai vorbi despre patronii lor - riscă să primească pedepse mult mai mari decât cele pe care le aplică, acum, victimele lor improvizate.

VICTOR BĂRSAN

Motto: „Asta era, tăcere. De s-ar petrece totul în tăcere, nici unul din relele inventate de om n-ar putea să-i facă realmente rău”.

W FAULKNER

Pînă sentința dată la 15 aprilie 1991, Tribunalul Municipal București, Secția a II-a Penală, cu privire la Dosarul nr. 1217/90, 11 dintre cei 29 de inculpați participanți la evenimentele din iunie 1990 au fost găsiți nevinovați, 13 au fost condamnați la un an închisoare cu suspendarea „condiționată” a pedepsei (timp de trei ani să nu săvârșească vreă altă infracțiune), pentru infracțiunea de pătrundere fără drept în sediul unei instituții, prevăzută de art. 2 alineat 2 din Decretul lege nr. 88/23 februarie 1990, iar 5 inculpați au fost condamnați pentru mai multe infracțiuni între 2 ani și 3 ani închisoare.

Iată că, după exact 10 luni de la evenimentele din iunie 1990, o parte dintre cei arestați, bătuți, sînt găsiți nevinovați, iar alții, după cum rezultă din sentința dată, nu sînt nici legionari, nici elemente extreme care ar fi încercat în 13 iunie o

Condamnați la 3 ani... tăcere

lovitură de stat „legionară”, așa cum spunea dl. Iliescu în seara zilei de 13 iunie pentru a justifica chemarea minerilor la București.

O sentință pentru liniștea noastră? N-au fost nici legionari, nici mineri, nici securiști; n-a fost nimic nici în DECEMBRIE '89..., n-a fost nimic în iunie '90... ȘI TOTUȘI CEVA A FOST ȘI ESTE PUTRED ÎN ROMÂNIA.

În cele ce urmează voi face o simplă paralelă.

La 6 decembrie '90, dl. căpitan Lupu Ioan de la U.M. 0596 București, martor al acuzării, declară în fața instanței: „Pe data de 13 iunie '90 eram de gardă la poarta de acces a televiziunii din Calea Dorobanți. În jurul orei 17,30 au apărut primii manifestații. Voiau să meargă la studioul 4. Militarii din subordinea mea s-au dat la o parte și nu au opus rezistență, fiindcă manifestații erau mulți - oca. 300 - și au aflat că s-a făcut un apel pe postul de televiziune, să vină oamenii

să apere televiziunea și deci n-am dat ordin de împotrivire. Nu puteam să fac o distincție între persoanele care manifesta și care veniseră în urma apelului televiziunii. Apoi m-am retras lângă clădire. La scurt timp, manifestații au pătruns în curtea televiziunii (deci n-a existat împotrivire, n-a existat nici pătrundere - n.n.). Am discutat cu cîțiva manifestații care voiau să formeze o delegație pentru a discuta cu conducerea televiziunii (a existat deci dorința de dialog a manifestațiilor - n.n.). Față de mine și de subordonații mei, manifestații nu au fost violente. Cînd Răzvan Theodoroscu a apărut pe pasarelă, o parte dintre manifestații au aruncat cu pietre...”. Iată, în schimb, ce a reținut Procuratura Municipiului București în rechizitoriul din 27/08/90, pag. 3 jos, semnat de dl. procuror Dinu Emil Dumitru:

„Producerea acestor fapte infracționale a debutat în ziua de 13 iunie 1990 în jurul orei 17,00-18,00 și a durat pînă la orele 24,00, fiind rezultatul cooperării infracționale a unui număr mare de persoane, care au acționat simultan sau succesiv, dar cu voința comună de a săvîrși faptele respective” (n.n. - pagubele evaluate și reținute de Procuratură în sarcina inculpaților au fost de 8.310.000 lei și 1 milion dolari S.U.A., pe cînd instanța de judecată a admis pe bază de probe, prin sentința dată la 15.04.1990, o pagubă de 614 (șase sute paisprezece) lei, contravaloarea unui geam spart... Mai departe, Procuratura consemnează în rechizitoriul: „deși în apropierea sediului TV au început să apară grupuri de persoane cu intenții agresive încă din jurul orei 14,00, primelor manifestații violente au însoțit în jurul orei 17,30-18,00, cînd mai multe persoane au escaladat gardul împrejmuit al instituției pe latura

alăturată străzii Calea Dorobanți, trecînd la executarea de presiuni asupra militarilor care formau un cordon de protecție a clădirii”. Domnule Procuror Dinu Emil Dumitru, cu ce probe vă susțineți rechizitoriul? În nici un caz cu declarația martorului acuzator Lupu Ioan. Se mai consemnează în rechizitoriul (pag. 4) că „sub presiunea atacatorilor, militarii s-au retras apoi spre clădirea TVR”, dar, după cum relatează martorul Lupu Ioan, manifestații (inculpații) nu erau violente. Nu cumva ați incurcat dosarele? Nu cumva expunerea de motive pe care ați prezentat-o în rechizitoriul se referă la cu totul alte persoane decît cele arestate și trimise în judecată? Această eroare comisă de dumneavoastră a constat privarea de libertate a unor persoane nevinovate timp de aproape 5 luni. Pe dumneavoastră nu vă poate acuza nimeni? Ce ați zice dacă dintr-o eroare ați fi arestat și deus la Jilava exact ațite zile cîte au ispășit cei 29 de inculpați pe care dumneavoastră i-ați găsit vinovați de săvîrșirea a 3-4 sau 5 infracțiuni? Socoteala ar fi simplă: 29 x 135 = 3.915 zile = 11 ani de închisoare; și dacă luăm în considerație aprecierea dumneavoastră din pag. 7 a rechizitoriului privind coautoratul la săvîrșirea faptelor, ar fi foarte probabil ca alături de dumneavoastră să stea și ceilalți procurori, anchetatori din timpul urmăririi penale, nemaivorbind de persoanele sus-puse: domnii Mihai Chițac, Răzvan Theodoroscu, Ion Iliescu, care și-au adus și ele din plin contribuția la evenimentele din iunie 1990 prin favorizarea violenței, dezinformarea populației și instigarea la violență a minerilor împotriva populației Bucureștiului. Dar cine să-i judece pe adevărații vinovați? Poate un TRIBUNAL AL POPORULUI...

Democrația noastră ar putea fi, într-adevăr, originală.

DUMITRU TUDOR

ÎN TRE ADEVĂR ȘI EFICACITATE

(U mare din pag. 9)

Noica. Acest nume începe să circule în Franța. Cioran vorbește despre el. Cărțile sale vor fi traduse la noi. Dar, în același timp, numele său este însoțit de o surdă rumoare, foarte ambiguă. Se spune că el a făcut parte, în anii '30, ca și alți intelectuali români importanți — Mircea Eliade, de exemplu — din Garda de Fier. Nu este prea dubios, prea suspect? Ce a reprezentat Constantin Noica pentru dumneavoastră? Ce înseamnă el, astăzi, în România?

A.P.: Modelul lui Noica este foarte bine ales pentru a ilustra ceea ce noi discutăm de aproape o oră. Există în el însuși o ruptură între omul politic și intelectual. A făcut politică în tinerețe. A avut o anumită angajare politică de dreapta. Cred că există, de asemenea, o vîrstă a politicului, și oamenii fac uneori dovada bărbăției lor, într-o manieră infantilă, angajându-se politic. Apoi, înțelepciunea finală îi dezleagă de acest angajament. Către sfîrșit, Noica era împotriva oricărei politici, spunînd că politicienii sînt „lacheii istoriei”. Ca politician a urmat o politică mai degrabă de dreapta, naționalistă. Ca intelectual, el a fost pentru noi kairos-ul, ocazia de a ne deschide spre Europa. Învățătura sa a fost întotdeauna o învățătură deschisă spre Europa.

A.F.: După război a revenit asupra acestei experiențe naționaliste? Și-a condamnat vreedată propria tentație naționalistă?

A.P.: A făcut-o întotdeauna în convorbirile pe care le-am avut, chiar dacă avea un anumit sentiment pentru valorile naționale, filosofînd ca Heidegger despre cuvinte, despre mentalitățile locale. Dar întotdeauna pentru a ajunge la universal.

G.L.: Aș vrea să explic ce a însemnat Noica pentru noi, așa cum l-am cunoscut noi, aproape la 25 de ani după război. Pentru a înțelege întreaga semnificație a acestei personalități, ar trebui să vă imaginați un univers în care mizeria umană și morală erau aproape totale, în care izolarea României începuse (se vorbea din ce în ce mai mult de „albanizarea” noastră). În care programul televiziunii dura numai două ore, din care una era consacrată familiei prezidențiale, în care presa, teatrul, cinematografia, cărțile erau supuse unei cenzuri teribile. Pe scurt, un univers în care viața își pierduse idealul și sensul. Personalitatea lui Noica deschidea deodată o fereastră în interiorul acestei lumi care avea compacitatea unei monade oarbe. Pentru noi, dintr-o dată, orice infern devenea suportabil, din moment ce paradisul culturii era cu puțință. Aceasta a fost lecția lui Noica: paradisul era cu puțință, chiar și în România lui Ceaușescu. Noica trasa drumul către acest paradis ca drumul eliberării și al libertății interioare. Lumea aceea de coșmar devenea dintr-o dată suportabilă; cu puțină greacă, cu puțină germană, cu lectura pioasă a marilor cărți ale omenirii. Dar, lucru foarte important, cultura nu era aici un simplu exercițiu de școală, nu urmărea faptul de „a deveni cult”, ci reprezenta o formare și o transformare din adînc, era Bildung, paldela, nașterea a eului, a individualității, a gândirii autonome, care se smulgea din lumea imbecilizării forțate și pianificate.

Asta a însemnat Noica pentru noi: continuitatea spiritului, păstrarea legăturii cu marile valori ale culturii europene; refuzul de a aluneca în acel univers închis, garanția unei alternative.

A.F.: Noica locuia într-un sat de munte,

acolo își ținea lecțiile și dumneavoastră mergeați să-l vizitați și să citiți împreună marile texte ale filosofiei.

Ascultîndu-vă, încep să cred că există un paradox care ne privește pe noi, europenii din Occident: spuneți că datorită lui Noica ați cunoscut deschiderea către Europa și către cultură, că ați înțeles rolul esențial al culturii în definirea omului și a Europei. Acum, unul dintre obiectivele României este integrarea, ancorarea sa economică, politică și culturală în Europa. Evident, neliniștit sau, poate, tragicomic este faptul că această Europă în care România vrea să se integreze nu privește cultura cu aceeași devoțiune ca dumneavoastră și ca Noica. Adică, ea nu face din cultură acea normă supremă care a fost pentru dumneavoastră, atunci cînd v-ați descoperit europeni; explicați-ne acest paradox...

A.P.: Da. Chiar și în România, după Revoluție — sau ceea ce numim Revoluție, pentru că despre acest subiect se poate discuta mult — chiar și aici cultura este puțin marginalizată. Intelectualii au evoluat ei înșiși către tipul occidental. Noi considerăm intelectualul occidental mult mai angajat politic decît intelectualii din Est, care făceau parte, după cum am spus mai devreme, din rezistența pasivă; chiar și intelectualii din aceste țări sînt acum, să spunem, puțin „deculturalizați”. Nu mai scriu, nu mai citesc, sînt mai mult în acțiune. Sper că este ceva trecător. Sper că vom recupera împreună un sens european al culturii, chiar dacă pentru aceasta este nevoie întotdeauna de doi parteneri. Aceasta înseamnă că deschiderea noastră trebuie să întîlnească o deschidere la fel de receptivă, pe măsura efortului și a entuziasmului nostru.

G.L.: Cred că întotdeauna cultura are

un rol mai mare exact în țările în care, în mod tradițional, ea a însemnat un lux, deci acolo unde, la un moment dat, cultura este chemată să iasă din izolarea ei și, ca să spunem așa, să „se reverse” peste lume. Intelectualii care, pînă de curînd, au avut șansa de a acumula și de a rezista, omeneste, prin cultură, sînt chemați acum să dea, să se ofere. Și trebuie să fie arhitecții unei reforme psihologice de proporții, pentru că fără o asemenea reformă, merită să modifice radical mentalitățile unui popor lobotomizat sistematic vreme de decenii, marile schimbări economice și sociale sînt imposibile.

A.F.: Nu sînt foarte sigur că în acest domeniu Europa occidentală va fi capabilă să vă ajute, pentru că cel care riscă astăzi în Occident o concepție despre cultură la fel de exigentă, de umanistă, ca aceea a lui Noica, așa cum ați explicat-o dumneavoastră, sînt socotii, cu condescendență sau cu agresivitate uneori, elitiști sau reacționari. Se consideră că sfera culturii trebuie să cuprindă o serie întreagă de activități care țin mai mult de industria culturală: modă, publicitate etc. În această atmosferă trăim noi acolo; și cred că ecoul ei se simte deja și în Europa de Est. Deci, nu sînt foarte sigur că veți găsi, în această privință, partenerii pe care îi doriți...

A.P.: Vreți să spuneți că Europa, Vestul, a devenit, într-un fel, extremul Vest și că poate... îmi faceți frică.

A.F.: ... Da... mie mi-e frică.

G.L.: Ei bine, iată atunci un motiv în plus de a opta pentru Estul năvîțărilor noastre.

13 martie 1991 (Emisiune transmisă în direct de la București, de postul de radio France Culture)

Rușine, domnule Mitea!

Ați fost, după cum reamintiți, redactor și redactor șef al Scînteii; redactor șef al Contemporanului, iar pînă la ultimele zile ale dictaturii ați ocupat funcția simandicoasă de adjunct de șef de secție și consilier în probleme de presă la fostul c.c. al p.c.r. Așadar, ați desfășurat o amplă activitate în slujba Minciunii cu majusculă a comunismului, de pe urma căreia presupun că beneficiați la ora actuală de o pensie consistentă, oforită cu generozitate de către niște autorități comprehensivă. Dar vi se pare că nu e de ajuns. Un reflex format de-a lungul carierei dv. vă acoperă întreaga epocă a ocupației comuniste vă îndeamnă să perseverați...diabolic. Măsluiți adevărul în continuare. Și, întrucît v-ați obișnuit cu manierele unei prese abuzive, în paginile căreia nu se admiteau alternative și nu se pomenea vreo replică, o faceți cu o suficiență stupefiantă, cu un dispreț uluitor față de opinia publică. În scrisoarea deschisă, adresată lui Adrian Păunescu și publicată de către acesta în revista sa Totuși, iubirea (nr.12/1991); ne vorbiți despre poetul de curte numărul unu al lui Ceaușescu ca și cum noi, cei ce vă citim, am fi venit recent din Republica Sud-Africană sau din Birmania și n-am ști despre ce (despre cine) e vorba. Ați deprins meteahna mistificării grosolane, la școlile ei cele mai înalte, încercați să ne demonstrați că negrul este alb și că...verdole este roșu. Precum un trișor, mutați cu repeziciune cărțile jocului dv. vicelan, în așa fel încît să nu ne putem da seama unde este cîștigul și unde este pierderea. Pierde, oricum, pînă la urmă, lipsa de onestitate, vă rog să nu vă îndoiți de acest banal principiu în orice caz, e o naivă prezumție din partea dv. să declarați: „pot depune mărturie și pot afirma cu toată răspunderea că...”. Ce garanții morale oferă trecutul dv. de propagandist „cu răspundere” al totalitarismului? În ce constă „răspunderea” dv., cînd îi atribuiți bardului de la Bărcă, în pofda celei mai elementare evidente, o luptă continuă,

perseverență, curajos asumată. Împotriva practicilor dictatoriale instaurate de Nicolae și Elena Ceaușescu?”

Întregul text al scrisorii dv. deschise nu e decît o însălire de enormități. A le lua în seamă pe toate ar însemna o nerațională exploatare a spațiului și timpului, așa încît ne mărginim a puncta câteva capabile a releva mentalitatea și climatul moral în cadrul cărora vă aflați. Susțineți, de pildă, că: „Adrian Păunescu a fost cel mai cenzurat și supravegheat scriitor din România în timpul dictaturii lui Ceaușescu”, spre a adăuga, cu emfază, că „istoria publicisticii românești nu cunoaște un asemenea caz”. Admițînd că ar fi așa, ce dovește această împrejurare? Nimic altceva decît suspiciunea generalizată între oamenii regimului, teama lor patologică de transparență, sistemul polițienesc pe care se bazuiau. Se știe că Stalin și Hitler își supravegheau cu strănicie pe cei mai apropiați colaboratori, care, la rîndul lor, se pîndeau între ei. La noi, nu se plîngea oare Gheorghe Gheorghiu-Dej că a devenit la un moment dat „victimă” organelor M.A.I.? Să fim ceva mai serioși, domnule Mitea! Puneți apoi, fără jenă, o întrebare retorică: „Care scriitor român ar fi rezistat unor astfel de săptămînale hărțuiri?”. Cred că nu e nevoie să înșir aci numele a numeroși scriitori și intelectuali români care au rezistat unor „hărțuiri” nu săptămînale, ci permanente, în condițiile atroce ale temnițelor în care au fost azvîrțiți de către patronii dv., ca și ai clientului dv. După ce vă uimiți că „poetul, gazetarul Păunescu” a „rezistat, continuând astfel: „Cu un curaj și cu o tenacitate exemplare, el a continuat să atragă atenția dictatorului, a opiniei publice, asupra problemelor grave ce marcău destinele țărănimii, ale...clasei conducătoare”, ale lumii intelectuale. A perseverat în a denunța consecințele nefaste a tot felul de măsur și „reglementări” etc. Cred că singurul curaj, în toată povestea aceasta, e al dv., domnule Mitea! Fiindcă așa cum cutăzați

a înfățișa lucrurile, Adrian Păunescu ar fi fost un mare, un colossal oponent al tiranului, pe care l-a proslăvit ca nimeni altul, în văzul și în auzul întregii suflări românești, scribite de atîta slugărie, mai însemnat decît Paul Goma, Dorin Tudoran, Mihai Botez, Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu la un loc. Nu vă întrebați de ce disidenții noștri nu l-au recunoscut, de ce nu l-au susținut, de ce nu l-au admis în rîndul lor? Doar dintr-o totală ignoranță sau dintr-o neagră invidie? Ori socotii că au vreo semnificație protestatară reală acele versuri și articole echivoce, prin care, din cînd în cînd, „Păunescu testa bunăvoința stăpînilor săi, încercînd, printr-un simulacru de independență, să-și pregătească transbordarea, în cazul dezastrului ce se anunța? Nu cumva propuneți să ridicăm un monument în onoarea acestui disident necunoscut?”

Ne înduioșați pînă la lacrimi susținînd că autorul celor mai impudice apoloții la adresa dictaturii, care viețuia într-o opulență notorie dispunînd de privilegiul cu mult superior standardului de viață al majorității zdrobitoare a conțraților săi, ar fi fost un dezinteresat, un modest, un fel de ascet căreia cerea audiențe la Conducător exclusiv în chestiuni de ordin obștesc, în ruptul capului nu „cu probleme de ordin personal, cu cereri de a i se crea anumite avantaje personale”. Nu, Doamne ferește! „El ridică întotdeauna (sic!) probleme legate de impactul nefast al măsurilor luate de partid în domeniul culturii, al creației științifice și artistice, de politica generală promovată de Ceaușescu (sic!) în diferitele domenii ale vieții sociale.” Brevul poet era unicat: „Ca nimeni altul”. Să călești și să nu crezi! Iată că nici nu era nevoie de proteste, de lupta disidenților și a celor nevoiți, din pricina prigoanei și a mizeriei, să-și părăsească patria, dacă tot se găsea în preajma genialului Carpați o conștiință aflat de luminată și temerară pînă la eroism, care să-și arate toate greșelile și să-l bage fără

crutare cu nasul în realitatea cea mai sumbră! Cine a mai săvîrșit, în România, asemenea isprăvi demne de a intra în legendă? Nu cumva toți disidenții noștri au fost niște ageamii, niște impostori? Nu cumva Adrian Păunescu a fost singurul disident român autentic? Merită să meditam la această ipoteză cu miză istorică! Există, e drept, un mic neajuns. Memoria a milioane de români conservă o imagine exact contrară a bardului de la Bărcă. Colecția revistei Flacăra, ca și a altor publicații, prezintă nenumărate texte ale glorificării politicii sclerote a lui Ceaușescu, ale celebrării persoanei lui în stilul unui cult asiatic. Totodată, numeroase atacuri împotriva celor neconvenabili fașonului și camarilei sale. Nu cumva atare probe indezirabile ar putea dispărea? Ca fost redactor șef al Scînteii și ca înalt activist de partid, fără îndoielă că nu sînteți străin, domnule Mitea, de operațiile comuniste caracteristice, ale spălării creierului și arderii bibliotecilor. Mai puteți încerca!

GHEORGHE GRIGURCU

Aceste cuvinte te întâmpină în sala de primiri a cochetei vile din apropierea șoselei ce duce spre Waterloo care găzduiește asociația „L'Entreprise de Demain”. Aveam să întâlnim aici pe domnul Christian Le Clercq, promotorul și directorul nu al unei întreprinderi, ci al unei idei: convivialitatea în relațiile economice și sociale.

Dialogul început cu o seară înainte, cu ocazia forumului „Noile democrații și Comunitatea Economică Europeană”, la Universitatea Liberă din Bruxelles a scos în evidență, pe de o parte, modul în care factorii responsabili ai societății occidentale abordează problemele vieții contemporane, iar pe de altă parte, larga disponibilitate pe care această societate o are față de țările Europei Centrale și de Est.

„L'Entreprise de Demain” este unul dintre acești factori; în cei peste 20 de ani de existență a sa, această asociație fără scop lucrativ, care se bucură de sprijinul material și participativ a peste 500 de cadre de răspundere din economia belgiană, a elaborat o serie de programe menite ca, prin dialog deschis și sincer, printr-o atmosferă de prietenie, beneficiu intelectual și relațional, să înlăture indiferența și să trezească sentimentul de responsabilitate, suscitând schimburi de idei, de reflexii și de entuziasme.

Aceste programe s-au desfășurat atât în Belgia, țară a cărei capitală se mândrește cu titlul de capitală a Europei, dar și în afara hotarelor ei, în țări de pe toate continentele, acolo unde schimbul neîngrădit de idei este o componentă esențială a societății civile.

Domnul Christian Le Clercq ne-a prezentat programul acestui an și rezultatele lui previzibile și, cu permisiunea domniei sale, vom cita câteva idei de interes. Acest program se desfășoară sub deviza „Economia și pasiunea” și include, printre altele, opt forumuri internaționale care permit întâlnirea și dialogul cu personalități ale vieții contemporane, în apropierea cărora se încearcă a se găsi răspunsuri la marile întrebări ale timpului nostru.

• ECONOMIA ȘI PASIUNEA

Tema a fost deliberat aleasă pentru că, de câțiva ani, se constată o incontestabilă pasiune pentru problemele legate de economie.

De doi ani, asistăm la o prodigioasă accelerare a istoriei. După 40 de ani de „certitudine”, faptele demonstrează că ne-am înșelat mult și că evoluția are loc altfel decât s-ar fi putut prevedea. Nimeni nu putea să-și imagineze în anul 1989 explozia de bucurie pe care lumea întreagă a resimțit-o după căderea zidului Berlinului. Emoția a fost intensă și se poate spera că nimeni n-o va uita.

După întâlnirea la Vîrf de la Yalta care a consacrat divizarea, întâlnirea de la Malta pare a fi fost cea a reunificării, în primul rînd a Germaniei; deschiderea țărilor din estul european este o victorie incontestabilă a popoarelor. După redescoperirea libertății, locuitorii acestor țări vor transfera probabil către Vest o oarecare instabilitate, desigur necesară.

Delicatele conflicte în problema petrolului și a bogățiilor și evoluția spectaculoasă a sistemelor din unele țări riscă să arate o lume mai puțin stabilă. Va trebui, prin urmare, mai multă reflecție, mai multă energie și mai multă imaginație pentru a stabili un climat de armonie între popoare.

De la o civilizație a logicii, ne îndreptăm către o civilizație a inteligenței și a intuiției, pentru a ajunge progresiv la o civilizație mai deschisă spiritului.

În fața evoluției actuale, popoarele din Occident trebuie să-și pună anumite întrebări. Ele sînt foarte atașate valorilor materiale, în timp ce popoarele supuse dictaturii comuniste și-au menținut viu un ideal care le-a servit drept stimulent în acțiunile lor.

Lumea occidentală are, fără îndoială, probleme pe diferite planuri: ea este confruntată cu criza petrolului, cu bugete dezechilibrate, cu consumatori care consumă prea mult, cu creditori care creditează prea puțin etc.

Urmărind această evoluție, putem constata că între imaginea mentală și realitatea evenimentelor există o contradicție reală și mari pierderi de energie. „L'Entreprise de Demain” tinde să tre-

BRUXELLES — Întreprinderea de mîine

„E mai ușor să distrugi un atom decît să
distrugi o prejudecată” — Einstein.

zească în comportamentul responsabililor economici principiile nobile și pozitive de armonie, etică și conștiință.

Pentru a ieși din crizele actuale succesive este evident că omenirea are nevoie de mai multă lumină și de pace. Adevărata problemă nu constă oare în a găsi rostul ființei umane în echilibrul universului? N-ar trebui oare să căutăm

Greenpaace și Doina Cornea. Cel cinci au fost elogiați pentru spiritul lor de sacrificiu și pentru conștiința trează în lupta împotriva totalitarismului, de către domnul Harvô Hasquin, președintele Consiliului de Administrație al Universității și de doamna Françoise Thys-Clément, rector al Universității, și au fost distinși cu titlul de doctor honoris causa al

împreună modul de viață sau tipul de societate care ar fi cel mai potrivit pentru a-i permite omului să îndeplinească acest rol și să-și găsească adevărată strălucire?

• NOILE DEMOCRAȚII ȘI COMUNI TATEA ECONOMICĂ EUROPEANĂ

Marea aulă a Universității Libere din Bruxelles, pe frontispiciul căreia se află inscripția „Scientia vincere tenebras”, a găzduit la 19 martie simpozionul cu acest titlu, menit să marcheze apropierea națională dintre cele două părți ale continentului, artificial separate după cel de-al doilea război mondial.

Simpozionul s-a desfășurat în prezență și sub înaltul patronaj al Majestății Sale Regele Baudouin al Belgienilor, acest lucru subliniind importanța întâlnirii desfășurate într-un moment în care Universitatea Liberă din Bruxelles aniversază împlinirea a 50 de ani de la momentul în care cuceritorii nazisti încercaseră fără succes să înăbușe spiritul acestui instituții, dar și prestigioasa participare: Václav Havel, președintele R.F.C.S., Arpad Göncz, președintele Ungariei, Bronislaw Geremek președintele grupului parlamentar civil din Polonia, Alexei Yablokov, membru al Sovietului Suprem și fost președinte al

damentale. Țările Europei Centrale și de Est sînt legate de cele din Europa Occidentală printr-o puternică identitate culturală. Ele își vor găsi rapid autonomia, grație curajului a numeroși oameni, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, dintre care mulți au plătit cu viața.

Cîțiva actori ai accelerării istoriei pe care toți o trăim sînt cinstiți aici ca reprezentanți ai unor țări auzori care trebuie să-și găsească rapid locul alături de celelalte pentru a împărtăși destinul noii Europe ce se edifică prin efortul celor 600 de milioane de locuitori ai ei.

Aportul experiențelor lor, al lungilor ani de privare de libertate și al simțului dezvoltat al valorilor trebuie să permită Europei actuale a celor 12 să-și adapteze câteva noțiuni esențiale. Noi, cei care trăim aici și care am cunoscut de asemeni experiența unor regimuri tiranice, știm în ce măsură exercițiul cotidian al drepturilor fundamentale de care ne bucurăm este insuficient. Democrația înseamnă a acționa în orice moment ca cetățean responsabil care are datoria de a-și exprima ideile în respectul drepturilor omului. Răspunderea se naște din arta de a exercita propria vigilență în lupta pentru îndepărtarea ultimelor rețențe ale celor aliați la putere în a asculta fără a filtra gîndurile oamenilor și în a contribui la instalarea unei democrații mai directe.

Această evoluție nu se va putea produce dacă celelalte popoare ale lumii, care au nevoie de ajutorul și susținerea noastră, vor fi uitate. Popoarele lumii sînt din ce în ce mai interdependente.

În centrul și estul european, ele au cunoscut un sistem tiranic absolut, care a respins valorile umane esențiale și pe care l-au răsturnat după ce au îndurat cele mai mari suferințe. Dar am descoperit la oamenii acestor locuri, care au trecut prin închisori și prin presiuni polițienești inadmisibile, curajul, răbdarea, speranța, solidaritatea, o cultură bogată și o spiritualitate originală.

Deschiderea noilor democrații ale Europei nu trebuie să ne facă să pierdem din vedere că evoluția democrațiilor către o casă comună europeană se va confunda cu lupta oamenilor împotriva statului, de fiecare dată cînd acesta își va depăși funcțiile. Ceea ce este într-adevăr marea este imaginea oamenilor muncind și trăind în deplină libertate.

• FORUMURI PENTRU EUROPA DE MÎINE

„L'Entreprise de Demain” aduce sub reflectorul atenției generale preocupările actuale și de perspectivă ale responsabililor economici și sociali, încercînd să ofere răspunsuri și alternative la întrebări legate de evoluția acestor domenii într-o viziune globală și benefică. Încercăm să redăm dimensiunile acestor introspecții prin enunțarea analitică a temelor citorva simpoziunilor.

Succesul în afaceri prin intermediul valorilor etice.

Este posibil astăzi să rămîi competitiv în afaceri și, în același timp, să acționezi de o manieră onestă și morală? Dacă legile constituie un imperativ etic, pentru factorii de decizie nu sînt mai importante imperatiile conștiinței? Cînd ești tot mai mult confruntat cu problemele globului înconjurător, ale păcii locale și globale, ale preocupării permanente de creștere a calității vieții, cînd pămîntul este tot mai mult socotit un fel de „sat planetar” unde totul se dovedește a fi interdependent, poți să nu te preocupi de poluare, de modul în care salariații colaborează în dezvoltarea întreprinderii, de impactul practicilor comerciale și industriale asupra altor națiuni? Trebuie, neapărat, să trișezi pentru a câștiga? Gestionînd o întreprindere avînd ca unic țel profitul nu e ca și cum ai juca tenis cu ochii ațintîți asupra tablei de marcaș și nu asupra mingii? O relație de de câștigător la câștigător nu este preferabilă raportului clasic în urma căruia un partener trebuie să piardă pentru ca celălalt să câștige? Răspunsurile la aceste întrebări pot scoate la iveală elementele unui cod de conduită morală care să demonstreze că dacă pe termen scurt pot exista conflicte între obiectivele etice și cele economice, pe termen lung acestea nu mai există.

Calitatea globală: noua valoare a întreprinderii. Calitatea globală trebuie înțeleasă în sensul cel mai larg. Oamenii

se simt tot mai mult confrunțați cu dilema: să realizezi cât mai mult (apanajul oricărei activități de tip industrial, fundamentală pentru asigurarea abundenței) sau să realizezi cât mai bine (apanajul activității de tip artizanal care oferă o satisfacție sporită față de situația muncitorului la bandă). Relațiile sociale nu mai trebuie considerate ca un simplu schimb muncă-salariu; totul trebuie regândit pornind de la aportul de inteligență, de competență, de inovare. Calitatea globală trebuie să conducă la măsuri concrete pe toată durata de viață a unui produs sau a unui serviciu, dar luând în considerare, în același timp, calitatea vieții personalului, salariaților, colaboratorilor și utilizatorilor. Este vorba de cultul întreprinderii și al locului de muncă.

Să muncești și să trăiești cu pasiune. Pasiunea înseamnă să trăiești din plin bucuriile și durerile, speranțele și temerile vieții; ea este concretizarea unui sentiment arzător, care conduce către admirație, dragoste, dorință față de un lucru anume sau a efortului făcut pentru a atinge un element al fericirii personale. Pasiunea este o forță motrice și are, fără îndoială, meritul de a depăși rațiunea și de a furniza energia necesară pentru a surmonta obstacole. În ce măsură aceste caracteristici aplicabile vieții personale se pot regăsi sau trezi și în activitatea profesională? Care sînt coordonatele la care se poate trăi și munci cu pasiune?

Puterea eliberatoare a informației. De când există oameni, informația circula; fiecare simte o nevoie fundamentală de informații care să-i permită să cunoască, să înțeleagă, să trăiască și să evolueze. Toți cei aflați la putere și-au dat seama de forța informației în așa măsură încât să vrea să o controleze, crezînd că pot, în acest fel, să o domine. Alții au creat turnuri de fildeș în țările sau în întreprinderile lor. În cursul ultimelor decenii, aceste atitudini au condus pe mulți responsabili politici sau economici la catastrofe și la sfârșitul puterii lor. Atitudinea de a manipula informația se întoarce împotriva celor care o adoptă. Informația este una dintre cheile principale ale funcționării unei societăți deschise, democratice și pluraliste. De aceea, șefii mai mici sau mai mari doresc să o controleze și să împiedice o comunicare reală între oameni. Planeta a intrat în epoca glasnost-ului și informația capătă din ce în ce mai mult un caracter eliberator. Nu trebuie confundată informația cu comunicarea, iar confuzia artificială creată în prezent este un semn al dezinformării. Reala comunicare implică schimb liber de idei, reciprocitate și audiență. Evoluția planetară va avea loc cu mai puțină împănare și mai puține prejudeci dacă informația va avea claritatea cristalului și va circula în interesul tuturor. Una dintre cheile evoluției către o societate adultă o va constitui alegerea între informația totală, reală și dezinteresată, pe de o parte, și manipularea informațiilor, pe de altă parte.

Este posibilă o armonizare între economia U.R.S.S. și economia Europei Occidentale? Atunci cînd U.R.S.S. se angajează într-un dialog constructiv cu țările industrializate și afirmă că perestroika depinde de participarea plină a U.R.S.S. la economia mondială, lumea occidentală trebuie să-și pună întrebarea dacă U.R.S.S. optează pentru un sistem diferit, pe care doar dogmele socialiste l-au demonstrat falimentar, fără a-i altera substanța. Există un astfel de sistem? Cum va trece Uniunea Sovietică la un sistem nou, nedefinit încă? Reforma care trebuie să instaureze economia de piață „planificată și modernă”, dar nu capitalistă — libertatea controlată a prețurilor, rubla convertibilă, liberul schimb, competitivitatea —, impune concedieri masive de personal. Privatizarea și evoluția mentalităților pot interveni fără a se înregistra penuria înspăimîntătoare, falimente și haos care să faciliteze reinstaurarea aripii conservatoare a comunismului? Anii de colectivism frust și de burocrăție împovărătoare au ocultat complet cele două valori fundamentale ale economiei de piață: spiritul întreprinzător și simțul responsabilității? Se poate împărtăși împreună cu Europa de Est același destin comun care să deschidă domeniul de activitate de interes general cum ar fi protecția mediului înconjurător, apărarea și dezvoltarea drepturilor omului, libera circulație a persoanelor și a

bunurilor, schimburile culturale? Comunitatea europeană trebuie să păstreze aceeași speranță entuziastă, deschisă și generoasă față de Est, dar trebuie să țină cont și de riscurile pe care această atitudine le comportă.

Să revedem ierarhiile. În mod tradițional, ierarhia desemnează o serie ascendentă de puteri: unul comandă, altul execută. În tentativa de a revizui ierarhiile, înainte de toate se pun două întrebări: de ce o persoană are puterea să comande unei alte persoane? Cum își exercită ea aceste prerogative ierarhice? În ceea ce privește prima întrebare, în întreprinderi se observă următoarea evoluție: cel care are puterea de decizie trebuie să servească drept exemplu. Liderii se sprijină mai mult pe autoritatea și calitatea lor decît pe puterile statutare. Influența și autoritatea conducătorilor depind de coerența lor morală. Accentul se pune, deci, din ce în ce mai mult, nu numai pe abilitatea de a face, ci și pe știința de a fi. Cum să exerciți puterea? Atunci cînd se constată că acțiunile liber alese dau rezultate mai bune decît cele impuse, exercitarea puterii de decizie va consta în a conduce, și nu în a domina. Trebuie să inventăm gestionarea participativă a mii-urilor următor. Considerația și respectul reciproc vor conduce, fără îndoială, la înlocuirea disciplinei cu încrederea.

O BELGIA ȘI ROMÂNIA

Interesul cu care toți interlocutorii belgieni se apleacă asupra realității românești de astăzi, entuziasmul și emoția trezite de participarea doamnei Doinea Cornea, socotită purtătoarea de cuvînt a conștiinței unui popor, ne-a demonstrat că Belgia este un prieten sincer al României. Oamenii acestor meleaguri s-au gîndit cu emoția la suferințele unui popor obligat să trăiască decenii în șir în ficțiunea cea mai cuprinzătoare ce a încercat să se substituie unei realități crude și, după înlăturarea tiraniei comuniste, au folosit toate mijloacele pentru a le alina. Ajutorul belgian acordat României nu a însemnat numai cifra impresionantă de circa 3,1 miliarde franci (100 milioane dolari) donat prin „Operațiunea Satele Românești” și prin organizația „Médécins sans frontières”, ci și numeroasele contacte stabilite pe diferite planuri și la cele mai diverse nivele: cursurile aeriene București-Bruxelles poartă săptămînal spre țara lui Brel zeci de copii adoptați de familii belgiene, dar și oameni animați de dorința cunoașterii reciproce, cu sentimentul că între cele două popoare există numeroase similitudini.

Viața a purtat pe valurile ei numeroși români spre această țară ospitalieră care au dus cu ei un petec de țărîne și simțiri românești. Domnul Doru Mărgineanu ne-a mărturisit într-o frumoasă seară de primăvară, predispunînd la evocare, că muncește în Belgia dar trăiește în România, țara în care comunismul a scos la iveală tot ce e mai rău și mai urît în oameni.

Dar speranța într-o schimbare radicală și de substanță rămîne o constantă, alături de dorința unei cunoașteri reciproce aprofundate. În plan economic, majoritatea investitorilor potențiali cunosc dificultățile economiei românești, știu că burocrăția atinge la noi de multe ori proporții demențiale, și-au dat seama că există o mină de lucru abundentă și calificată și, pe fondul unui cadru juridic corespunzător, sînt gata să se implice în continuare, în special în a trece de la faza pasivă la cea activă de acceptare a ajutoarelor. Pe plan social, ei sînt siguri că societatea civilă a început să se structureze în România, dar că mai trebuie timp pentru ca spiritul democratic să pătrundă, să prindă rădăcini și să dea roade, pentru ca burocrăția, corupția și vechile structuri să dispară, contactele să apropie oamenii și să-i facă pe români să se simtă cetățeni ai Europei de mîine.

Acesta este sensul în care acționează „L'Entreprise de Demain” și care, prin glasul autorizat al directorului ei, domnul Christian Le Clercq, și-a exprimat dorința ca, în cel mai scurt timp, să organizeze un forum similar de dezbateri libere în România.

Ec. IOAN CIUPERCĂ
București

REFLECȚII ASUPRA SENTIMENTELOR POLITICE

DUPĂ HIBERNARE

Odată cu venirea primăverii, îngrijorarea generală, care a hibernat aproape un anotimp, a început să-și recapete glasul. Organizații și sindicate, pe rînd, și-au spus păsurile. Unele strict economice, altele și politice. Din nefericire, asemenea acțiuni, desfășurate pe rînd, nu-și găsesc și nu-și vor afla niciodată eficiența. Iar că e un blestem: cînd intră în acțiune studenții, tac muncitorii; cînd ies în stradă muncitorii, se abțin studenții; cînd vine Timisoara, nu vine Brașovul; cînd vesește Brașovul, alipește Bucureștiul ș.a.m.d. Această nesincronizare în timp și în intenții (mereu o parte se desolidarizează de unele revendicări) face ca toate acțiunile contestatatoare să fie, pe rînd, ușor de ignorat de cei cărora li se adresează — pe motivul „neprezentativității” — ușor de împăcat („negociabile” de moment, cu promisiunile de rigoare) sau ușor de condamnat (eronica „lovitură de stat”). Opoziția, atît cea parlamentară cît și cea extraparlamentară, este, în momentul de față, victima unei discontinuități de acțiune ce s-ar putea dovedi fatală. O anumite nehotărîre, ezitări și tot soiul de precauții (unele utile, altele exagerate), ca și ineficiența de pînă acum a tuturor demersurilor, marchează momentul actual al opoziției. Pare mirată că la noi milioanele care au avut efect în țările din jur (manifestațiile gen „Piața Universității”, importate de la noi; corecțiile de demisie etc.) se dovedesc inutile, opoziția pare să traverseze un moment de decumpanire de care profită din plin Puterea. Dacă noi știm ce vrem, dar încă nu știm cum să reușim, dumnezeu, din nefericire, știu prea bine ce vor și cum să-și consolideze pozițiile. Lațul legilor a început să se strîngă și Legea siguranței naționale este un model în această privință. Ea pare gîndită chiar de cei care au găsit, la vremea respectivă, furturile prin care au reușit să se strecoare în timpul lui Ceaușescu și să-și îndeplinească „aga-zisa” lovitură de stat care, în paralel cu revolta străzii, și la adăpostul ei, și-a atins ținta. Acum dumnezeu nu elimină acele puncte de trecere prin care ei înșii și-au strecurat cîndva jocul dublu și ne obligă pe toți să colaborăm cu Securitatea care, la rîndul ei, nu mai e una singură la pîrînt și, pentru mai multă „siguranță”, are cîteva trupuri în plus. Ce mai poate face opoziția în acest caz? Faptul că, în ultima vreme, președintele Mitterrand a vizitat România și i-a decoret pe cei doi mari emanați a constituit încă un moment de deziluzie. Ne-am simțit singuri, încă o dată singuri, ca și cum am fi fost vreodată alții.

Dar hapul trebuia înghițit odată și-odată. Nu ne putem aștepta ca Europa și America să facă ordine în locul nostru și să aleagă în locul nostru. Pe de altă parte, Mitterrand e doar un președinte; are, ca toți președinții, simpatii politice și interese economice. Și unele și altele discutabile. Sigur că ne putem mira de gestul său, dar nu vîd de ce l-am exagerat importanța. În privința acestei mult-discutate vizite la București a președintelui francez un singur lucru rămîne surprinzător cu adevărat: ne așteptam, cînd e vorba de „Legiunea de onoare”, ca dl. Mitterrand să aibă gusturi mai bune...

Revenind însă la sentimentele noastre, să observăm că demonstrațiile studențești care au însoțit această vizită de compromis au prefăcut comemorarea unui an de la „Piața Universității” — marcată și de premiera filmului omonim realizat de echipa: Stere Gulea, Vivi Drăgan Vasile și Sorin Iliescu. (Producător Lucian Pintilie.) Cu ocazia premierei de gală a filmului și a aniversării propriuzise a evenimentului am asistat din nou la intervențiile scutierilor (în uniforme noi, albastre) asupra celor care se regăsiseră. Firește, pentru cîteva ore în secol loc devenit sacru prin sacrificiile de vieți omenești întimplate acolo. Eliberați com-

plet de timiditate și de complexe, scutierii au oferit un spectacol în care rețeta s-a întrecut pe sine. Figurația albastră dotată cu bastoane a cuprins Piața din toate laturile și a lovit cu binecunoscutul profesionalism, descurajînd cîteva seri la rînd pe toți cei care mai credeam în „invulnerabilitatea” spirituală a Pieței Universității. Nici ziaristii aflați la fața locului n-au fost cruțați. Nu, Piața Universității nu mai e o zonă liberă de neo-comunism. Ea a fost — vreme de o lună și jumătate — în cursul anului trecut; dar nimeni n-a avut interesul ca ea să se păstreze și, cu atît mai puțin, să se extindă. Acum, Piața Universității a redevenit un „obiectiv strategic”, ca și Televiziunea (altădată, în timpul revoluției, un simbol — scurt — al libertății) și, cel puțin teoretic, ne-o putem imagina înconjurată de gardul cu țepi și de soldații care apără liniștea clinică a domniilor Theodorescu și Valeriu, la fel de neclintii ca și mai înaltele lor modele: Iliescu și Roman.

Filmul „Piața Universității — România” s-ar putea, prin urmare, să dispară repede de pe ecrane (dl. Iliescu a cerut o „anchetă” și e clar ce înseamnă asta) ca o nouă reacție de respingere ce o va repeta pe cea de anul trecut. Organismul social-politic bolnav nu pare să suporte nici măcar un segment sănătos. Iată de ce nu cred că fraza lui Mircea Dinescu (din film) e valabilă: postul spunea acolo că Piața Universității a fost un fenomen prematur și de aceea a fost respins. Prematur? haida-de. El a apărut cînd trebuia; înainte de alegeri, ca un avertisment formulat clar, chiar și pe întotdeauna adepților salamului ca simbol al democrației: „P.S.N.-ul de-i votați, / Trandafirii o să mincați!”. Nimeni n-a avut chef să asculte acest avertisment. Nici măcar, la vremea respectivă, Mircea Dinescu. Dacă Piața Universității n-ar fi apărut atunci, „prematur”, ei mai tirzu (dar cît de tirzu? dacă și acum se dovedește tot „prematur”?) populația păcălită în alegeri i-ar fi purtat reproșul pe bună dreptate: „Acum ne spuneți? Mersi! De ce nu ne-ai spus înainte de alegeri, dacă erați așa deștepti!”. Ei, bine, Piața Universității și-a făcut datoria cînd trebuia. Încît ea n-a fost un fenomen „prematur” ci mai degrabă prea matur față de infantilismul politic sedus cu portocale, unt și promisiuni ce miroseau caile de o postă a minciunii. Faptul că nici astăzi lucrurile nu s-au schimbat prea mult ne poate aduce la deznădejde. Dar în nici un caz nu trebuie să dezarmăm cît timp mai există o sanșă.

Astăzi, Piața Universității nu mai poate avea loc. Politiia s-a pus la punci, armata și jandarmeria sînt în formă, închei marșurile se pot desfășura în voie; ba chiar, dacă domniile aceștia ar fi mai inteligenți, ar putea să le transmită pe larg la televizor fără aitta acrită; ce semn duros de democrație ne-ar oferi! Pentru că în momentul de față confruntarea politică opoziție—putere s-a redus la confruntarea a două clase: opoziția organizează pe rînd marșuri unde se repetă aceleași lucruri și se strigă zadarnic „Jos Iliescu”, iar puterea își vede de treabă, ascultă ansambluri folclorice la Cotroceni, zimbete la Moscova, zimbete la Paris și adună datorii peste datorii pentru ca noi să avem ce plăti încă două generații de aici încolo. Cînd se sperie, puțin, ea ne aruncă lași cu portocale și limbi, dau comunicate strepezite și chiar — cînd nu mai știu cum s-o dregă — trec la remanieri guvernamentale. Va trebui, cîtă vreme plasa aruncată deasupra noastră nu a fost fixată și cu țărugi, să realizăm neapărat unitatea opoziției (și o alternativă economică serioasă) pentru viitoarele alegeri. Dacă nu vom realiza aceste lucruri putem să începem să jelim de pe acum. Căci atunci nu vom mai avea nici măcar lacrimi.

TIA ȘERBANESCU

IMPORTANT

La solicitările cititorilor din străinătate, informăm că Revista „22” posedă contul valutar 47.21.8. 16.0003.0. B.C.R. — filiala sector 1 București. Prețul unui abonament anual este de 85 dolari S.U.A. pentru Europa, 95 dolari S.U.A. pentru țări din celelalte continente

Ilustrăm acest număr cu lucrări de gravură și tapiserie aparținînd perioadei renaștentiste în Franța.

POLITICA INTERNĂ (III)

Neliniștile opiniei publice

PAVEL CÂMPEANU

Pentru a convinge capitalul străin să investească în noi nu este destul să etalăm paupertatea noastră economică, el vrea să se convingă de stabilitatea noastră politică. Investitorii străini nu dreptatea lor: ea se împacă însă greu cu dreptatea noastră, căci ceea ce vrem noi este să trecem la altceva, iar tranziția și stabilitatea nu sunt ușor de conciliat. Pentru moment această conciliere imposibilă pare să se fi înjghebat: stabilitatea puterii formale se menține concomitent cu dezagregarea bazei ei electorale. Drept urmare, puterea este legitimă, întrucât a fost aleasă de majoritate, și este legitimă, întrucât majoritatea celor care nu ales-o o repudiază. Impotriva aparențelor, evenimentul-cheie al vieții noastre politice nu îl constituie polemica dintre președintele Senatului și președintele consiliului de miniștri, nici remanierarea cabinetului, nici șovințele tentative ale opoziției de a se uni — evenimentul politic cheie este recuzarea de către jumătate din electorat a opozițiilor sale din 20 mai 1990. Pentru moment, la nivelul opiniei publice, schimbările sunt efective, profunde și discrete, pe cind la nivelul echilibrului politic schimbările au îndobște forma unor intenții negociabile, pe cei de incerte pe alții de ostentative.

Cum se raportează opinia noastră publică, aflată într-un proces de accelerată schimbare, la unele sau altele dintre menționatele schimbări prezumtive?

● Propuneri ale opoziției

Inespind mai ales cu prima tentativă, ratată, de liberalizare a președintelui, diverse secțiuni ale opoziției nu cerut o serie de schimbări, unele radicale, menite, după autorii lor, să ușureze depășirea crizei în curs de agravare. O parte dintre aceste propuneri — în intenția noastră cele mai semnificative — au fost incluse în chestionar, subiecții fiind solicitați să precizeze cu care dintre ele sint de acord și cu care nu. Răspunsurile lor au configurat clasașamentul de mai jos (în ordinea de mărime a numărului răspunsurilor pozitive):

Propunerile	Răspunsuri (%)		
	Pentru	Contra	Diferența
1. Organizarea unui referendum pentru stabilirea formei de stat: monarhie sau republică?	41	59	-18
2. Tinerii de alegeri anticipate	29	71	-42
3-4. Demisia președintelui	16	84	-68
5-1. Demisia guvernului	16	84	-68
3. Dizolvarea Parlamentului	13	87	-74
6. Reînnoirea fostului rege	7,5	92,5	-85

Absența non-răspunsurilor arată că interlocutorii noștri au dorit să se pronunțe asupra tuturor acestor propuneri. După cum reiese însă din procentaje, această dorință exprimă într-o măsură mult mai largă interesul, decît adozirea interviuștilor. În toate cele șase cazuri dezacordurile au fost mult mai frecvente decît acordurile, pentru patru dintre ele soldul negativ indicînd rezistența unor puternice majorități. Cu excepția primului item, tabelul de mai sus sugerează că opoziția și opinia publică sint instalate pe paliere diferite, între care comunicarea este lacunară. Iar speranța că opinia publică va fi aceea care se va apropia de palierele opoziției pare puțin plauzibilă.

Revenind la același tabel, atrage atenția relația oarecum paradoxală dintre extremitățile lui. Pe cîtă vreme ultimul item ne spune că peste 90% dintre cei consultați nu doresc reînnoirea fostului rege, primul ne informează că totuși peste 40% dintre ei sint de acord cu tinerii unii referendum asupra eventualei reînnoiri. Nu putem ști dacă îndărătul acestui paradox se ascunde un sentiment democratic, de respect pentru consilierea populară, sau o simplă incoerență logică. Această opacitate motivațională învâlește al cuplu de răspunsuri (rangurile 2 și 3-4): proporția celor care doresc demisia guvernului este de 16%, pe cînd a celor care se pronunță pentru alegeri anticipate este aproape dublă.

● Monarhie sau republică?

Cvasi-absența pînă în preajma alegerilor, discuțiile asupra formei de stat au dobîndit după aceea o viață crescîndă. Printre evenimentele care au stimulat acest interes se cuvin notate cele două tentative eguate ale fostului rege de a vizita țara, reacțiile constante referențiale ale guvernului la aceste încercări, dezbaterile tezelor asupra proiectului de constituție, adoptarea unei poziții pro-monarhiste de către o parte crescîndă a opoziției extra-parlamentare.

Doresc ca România	Să rămîna republică (%)	Să redevină regat (%)
	62	17
Doresc ca fostul rege	Să se stabilească în țară ca cetățean privat	Să rămîna în străinătate
	32	65

Sondajele ale căror rezultate le relatez au abordat această temă sub mai multe aspecte: atitudinea față de eventualitatea unui referendum, față de reînnoirea fostului monarh, față de restaurarea instituției monarhice în sine, fără referire la vreo persoană, față de simpla restabilire a fostului monarh în țară. Reacțiile la primele două dintre aceste variante au fost

înfașate în tabelul numărul I. Răspunsurile la ultimele două — tabelul numărul II.

A treia situație în care sondajul relevă posibile incoerențe, sau poate disocieri neașteptate: proporția sprijinitorilor monarhiei (17%) este de aproape două ori și jumătate mai largă decît proporția sprijinitorilor fostului monarh. În conformitate cu aceste date monarhiștii ar alcătui o minoritate a cărei majoritate dorește restabilirea monarhiei, dar nu a ultimului ei reprezentant.

Toate datele folosite pînă acum reprezintă procentaje raportate la totalul eșantionului studiat. Ele desemnează medii, rezultate uneori din orientări contrare. De exemplu cu privire la reînnoirea fostului rege, am văzut cum reacționează eșantionul în totalitatea lui. Cum reacționează însă față de aceeași eventualitate diverse grupări din care eșantionul este format? Gruparea cu cea mai ridicată proporție de susținători ai fostului suveran — 20% — este aceea a persoanelor care au implinit 70 de ani; gruparea de vîrstă cea mai reticentă în această privință îl cuprinde pe subiecții între 30 și 39 de ani — 3%. Fostul rege se bucură de mai multă simpatie printre bărbați decît printre femei, printre orășeni decît printre săteni. El este mai agreat de către subiecții cu instrucție superioară decît de cei cu instrucție inferioară sau medie. Printre grupările ocupaționale, cea mai devotată îl este aceea a pensionarilor și casnicilor, iar cea mai puțin favorabilă aceea a agricultorilor. În sfîrșit, fostul rege exercită o atracție mai vie printre persoanele aparținînd minorităților germană și maghiară decît printre majoritari.

● Majoritatea se recuză

Intrebare: Dacă peste o săptămînă s-ar ține noi alegeri parlamentare ați mai vota la fel ca la 20 mai 1990?

Răspuns: Da 51%, Nu 34%, Nu știu 13%, Nu răspund 2%.

După nouă luni de la alegeri numai jumătate dintre electori se declară satisfăcuți de modul cum au folosit primul prilej din viața lor de a vota cu adevărat pentru cine vor. Fenomenul mi se pare cu totul remarcabil. Ceea ce a avut — și probabil continuă să aibă — loc este un proces de dureroasă reconsiderare critică prin care trec milioane dintre cetățenii noștri. Lor le-au trebuit ani de zile pentru a accede la rolul de alegător suveran și le-au trebuit doar cîteva luni pentru a-și asuma eșecul debutului lor în acest rol.

Intenția de a vota altfel decît atunci poate să acopere diferite reorientări. Ea se coroborează totuși, logic, cu alte două semnale captate de același sondaj: unul care indică reducerea influenței electorale a F.S.N. la mai puțin de jumătate, și celălalt care măsoară amplasarea dorinței de a se ține alegeri anticipate. Este posibil ca pentru aceste milioane de persoane alegerile anticipate să înlocuiască prilejul de a repara ceea ce ele par să resimtă ca propria lor eroare de la 20 mai 1990, iar reparația pare să rezide cu precădere în hotărîrea de a nu mai vota pentru F.S.N.

Covârșitorul succes electoral al Frontului de anul trecut a depășit atît cele mai optimiste așteptări ale puterii, cît și cele mai sumbre pronosticuri ale opoziției. Traumelor anterioare li s-a mai adăugat încă una: neîncrederea unor intelectuali nu în cultura politică, dar în instinctul de supraviețuire socială a poporului nostru. Cum se poate înainta spre democrație atunci cînd imensa majoritate alege în mod liber ca lumea opusă? Dezamăgii de această majoritate rămasă, după ei, în aceeași lărgie istorică de pe vremea dicatoriei, unii își puneau problema cum să o ignore, uitînd că democrația nu poate prinde rădăcină nici fără majoritate, nici împotriva ei.

Iată însă că în constința acestei majorități au loc transformări rapide, deocamdată greu sesizabile, ale căror semnificații invalidează diagnosticul letargiei. Ele dau a înțelege că, în multe cazuri, votul de la 20 mai 1990 nu a fost fructul unei convingeri, ci al unei improvizatii de moment; că majoritatea nu respinge propunerile de schimbare avansate de opoziție fiindcă este împotriva schimbării, ci fiindcă ea însăși trece printr-o profundă schimbare pe care strategiile opoziției se străduiesc prea puțin să și-o integreze; că această majoritate nu se caracterizează numai prin naivitatea cu care s-a lăsat indusă în eroare la prima ei experiență electorală, ci și prin repeticunea cu care a găsit țărîna de a-și asuma această eroare; și că, spre deosebire de unele alegeri mai mult rimite decît adecvate, singura soluție nu este încă o revoluție, ci mai curînd încă o confruntare electorală.

Ce poate aduce o astfel de confruntare? În cel mai bun caz, o redistribuire a pirghilor puterii. Experiența noastră confirmă că stabilitatea actualului puteri contribuie la agravarea crizei generale; experiența altora dovedeste însă că schimbarea puterii nu duce în mod necesar la depășirea crizei. Alegeri anticipate ar putea determina, în cel mai bun caz, nu țeserea imediată din criza generală, ci atenuarea crizei politice și morale, progres de substanță, care ar deschide orizontul unor progrese ulterioare și pe alte planuri. Eventualitatea unui asemenea succes se întemeiază pe două premise importante: una constă în dezagregarea puterii, evidentă pentru oricine, iar cealaltă în trezirea majorității, relevată mai ales de sondajele de opinie. Fără însă în valoare a acestor două premise presupune realizarea celei de a treia: elaborarea de

către opoziție a unei strategii corespunzătoare. Hotărîtoare va fi, în viitorul apropiat, capacitatea acestei atît de neomogene opoziții de a răspunde schimbării pe care o parcurge majoritatea, prin propria sa schimbare, convergentă. Alina vreme cît inițiativele opoziției vor continua să exprime exclusiv propriile ei sentimente și idealuri, ea riscă să rămîna mai departe străină de sentimentele și scopurile unei majorități în mișcare, care își caută un făgaș. Pentru a fi mai concret: sondajul pe care îl comentez arată că peste 70% dintre alegătorii nu îl mai vor pe actualul președinte, iar peste 90% nu îl vor pe fostul rege, lată două repere ferme, care fie că ne convin, fie că nu, definesc împreună starea de spirit a majorității și dintre care, de aceea, nici unul nu poate fi trecut cu vederea.

● În căutarea unor lideri

Intențiile de vot nu se raportează numai la formațiunile politice, ci și la oameni politici. Într-un capitol anterior am prezentat date privind popularitatea unor parlamentari. Numeroși oameni politici notorii nu sint însă membri ai Parlamentului. Pentru a obține oarecare informații despre popularitatea acestei categorii, sondajul nostru a prezentat o listă separată, incluzînd 14 nume, marea majoritate neparlamentari. Subiecții li s-a cerut să-și exprime gradul de încredere/neîncredere în fiecare folosind o scală în patru trepte: foarte mică, mică, mare, foarte mare. Lista a cuprins numele a șase reprezentanți formali ai puterii, doi presupuși independenți, trei reprezentanți ai opoziției parlamentare și trei reprezentanți ai opoziției extra-parlamentare. Calculul diferențelor dintre frecvențele aprecierilor pozitive și a celor negative, numele celor patru prezente personalități s-au ordonat astfel:

Rangul Numele	Aprecieri pozitive — aprecieri negative
1 Petre Roman	+12
2 Ion Iliescu	-9
3 Victor Stănculescu	-21
4 Ion Aurel Stoica	-30
5 Andrei Pleșu	-38
6 Ion Rațiu	-43
7 Petre Mihai Băcanu	-44
8 Radu Câmpeanu	-45
9 Răzvan Theodorescu	-46
10 Alexandru Birlădeanu	-48
11 Silviu Brucan	-53
12 Mihai Soră	-55
13 Doina Cornea	-56
14 Corneliu Coposu	-68

După cum se vede, primele cinci ranguri ale acestei ierarhii sint ocupate compact de reprezentanți ai puterii. Primii doi dețin poziții de vîrf în ierarhia de stat, alți doi nu reprezintă numai această putere, ci, totodată, unul dintre ei o instituție care o transcende: armata (g-ral Stănculescu), iar celălalt ultima legătură la nivel guvernamental pe care această putere o mai păstrează cu fosta disidență intelectuală (A. Pleșu).

Cu excepția primului-ministru, toți ceilalți cinci reprezentanți formali ai puterii plus cei doi independenți prezumtivi intrînesc solduri negative: ei stîrnesc în opinia publică mai multă neîncredere decît încredere. Eroziunea suferită de putere se extinde astfel de la impactul ei asupra electoratului și de la instituțiile ei la imaginea publică a actorilor care o reprezintă. Cuprînzînd concomitent toate aceste trei nivele, criza de credibilitate a puterii capătă dimensiunea unei crize generale. Pentru moment, primul-ministru rezistă acestui proces de eroziune sensibil mai bine decît președintele. Comparat cu popularitatea considerabilă de care se bucurase în mai 1990, micul deficit înregistrat acum îl definește pe dl. Iliescu ca marele păgubaș al crizei amintite. Concentrîndu-și focul împotriva lui, opoziția a accelerat deteriorarea imaginii președintelui, dar în același timp și în mod indirect a protejat-o pe aceea a primul-ministru.

Clasașamentul de mai sus relevă însă mai mult decît o criză a puterii: o criză a sistemului politic în întregul său și, ca atare, o criză a societății. Căci nu numai reprezentanții puterii, ci toți oamenii politici incluși în această listă se află într-un deficit de încredere față de opinia publică. Minim pentru dl. Iliescu și maxim pentru dl. Coposu, acest deficit marchează oscilații care sint departe de a-i pune pe reprezentanții opoziției într-o situație mai bună decît aceea a reprezentanților puterii. Pe acest plan și în acest moment criza constă într-o desincronizare: opinia publică își retrage încrederea pe care o acordase reprezentanților puterii, fără a și-o investi însă în reprezentanții opoziției, fie ca parlamentară, fie extra-parlamentară.

În materie de încredere, opinia noastră publică pare să fi trecut de la candoare la circumspecție, ceea ce nu ar fi rău cu condiția ca circumspecția să nu se transforme într-o suspiciune generalizată și deci paralizantă. Ajunsă în această stare, opinia publică nu se mai lasă sedusă — ea trebuie convinsă. Aceasta presupune o schimbare substanțială de registru a dialogului public, care depinde în cea mai mare măsură de presă, de Televiziune și de radio; aceasta presupune onestitatea dovedită prin fapte a celor care aspiră la încrederea opiniei publice: aceasta presupune, totodată, convertirea virtuții morale în flexibilitate politică, abordarea majorității prin moduri noi de la un cod de valori care îi este străin, ci de la acel cod de valori care este al ei acum.

Iar acum majoritatea pare să știe pe cine trebuie să părăsească, ceea ce reprezintă un enorm progres, dar nu pe cine poate să susțină, ceea ce reprezintă un enorm pericol.